

رياليزما ئەفسوونى د رۆمانا (تۆرگازمىن ئەژدەهايهكى) دا

م. ھاريكار دلير داود فەتاح ، پشكا كوردناسى ، كوليژا زمان ، زانكۆيا نەوروز
ھ. ھاريكار ئوميد سەگھان ئەحمەد ، پەيمانگەھا تەكنيكى رەواندز ، لقي زاخو

كۆرە

ئەف خەبات لىكۆلىنەكە ل سەر رەنگەدانا بنەمايىن رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى د رۆمانا (تۆرگازمىن ئەژدەهايهكى) دا يا شيسكار (فەھيل موحسنى). ھەكى ئاشكەرا رپاليزما ئەفسوونى ئېك ژ شىوازين نوو يىن ريبازا رپاليزمىيە، ئەف شىواز ب رەنگەك بەرچاف و دياردەگەرى ل ئەمريكا لاتىنى سەرھلدايه، ژ بەرکو ئەف وەلات خوەدان ھندەك بيروباوەر و دابونەريئىن تايەتەن ب ناچەيىن خوەفە، ديسان ئەف وەلاتىن لاتىنى راستى داگيركارى، زوردارى و دكتاتورى و شەريىن نافوھى و دەرىكى و ھەژارى و نەدارين بوونە. ژەر ئى چەندى وان پەنا بوو ئەف شىوازي خەيالى و ئەفسووناي بريە، دا كو خوە ژ وئ كەتوارى توفقىنەر و ترسوناك قورتال بكن و جھانەك پرى ئەفسانە و خەون و خەيال ئافا بكن. مەرەم ژى ژوي جىيانى، ئەفراندانا ئازادى، خوەستەك، ھيئي و ئوميدانە. ئەف خەبات ھەولدانە بۇ دەستىشاندان كرنا رەگەزىن ديار يىن رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى د ناف رۆمانا كوردى يا دەفەرا بەھيدناندا و مەرەم ژى دياركرنا ئەوان بنەما و تايەتمەنديانە يىن كو ستايلى رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى ل سەر ھاتى ئافاكرن. ئەف خەبات ل سەر دوو تەوەرەين تىورى و پراكتيكى ھاتىە پارفەكرن. د تەوەرەين ئىكدا ب رەنگەك تىورىك بەحس ل ديروك و تىور و تايەتمەنديين رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى ھاتىە كرن و د تەوەرەين دووي بەحس ل ئەوان مژارا ھاتىە كرن يىن دەريئىن ژ رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى دكەن و دبنە سەدەمى جياوازا ئەف رۆمانى دگەل جورە رۆمانين دى.

پەيشىن كليلي: رپاليزما ئەفسوونى، رۆمان، تۆرگازمىن ئەژدەهايهكى.

1. پيشەكى

ھەر ژ سەرھلداانا رۆمانا كوردى يا ب نافونيشانى (شقانى كورمانجان-1935) يا (عەرەبى شەمۇ) يى ھەتا نھا د رۆمانين گەھەك رۆمانشيساندا گرنىكەك باش ب ھونەرى فەگيرانى ھاتىە دان. پرايا ئەوان ستايلان ب رەنگەك كلاسيك ديار ديبەت و ل ژير قوتابخانا رپاليزما رۆژئافاي و د قالبەك دلنياكەرى واقعيە ھاتىە كرن. لى ب دەربازوونا قوناغين ديروكى و بەرەف پيشقەچوونا رۆمانا كوردى و ئاشانا بوونا رۆمانشيسين كورد ب رۆمانين جىيانى و رۆژئافاي يا نوو، گھورين د جور، تەكنيك و ئەركين فەگيرانيدا پەيدا بوون و شەپولن نوكرن د رۆمانين رۆژئافايدا گاريگەرا خوە ل سەر پرايا ويژەيا مللەتيز جىيانى ھەبوو. كورد ژى ھەك مللەتەك كەفتارە و خودان ويژەيەك تايەتە ب مللەت خوەفە كەتە ژير گاريگەريا ئەف شەپولا نووكرن و ستايلى و قوتابخانەيىن جودا و جودا يىن رۆمانى گاريگەريا خوە ل سەر رۆمانشيسين كورد ھەبوويه. ھەكى ديار ئېك ژ وان ستايلى و قوتابخانەيان (رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى) و نونەريىن وان ل دەف كوردان شيسكارين مينا (كاكە مەم بوتانى، بەختيار ھەلى و ھەلم يوسف و ھتد) و ل دەفەرا بەھيدنان رۆمانا (تۆرگازمىن ئەژدەهايهكى) يا شيسكار (فەھيل موحسنى) ميناكەكە بو لىكۆلىنكرن ل سەر ئەف ستايلى رۆمانى يى نوو و تازە.

گرنىكا ئەف خەباتى د وئ چەندى دايه، رۆمان ھەكى ژانرەك گرنىك و تير مەعريفە خودان شىواز و تەكنىكىن جور بجورە، نەمازە تەكنيك و شىوازي رپاليزما ئەفسوونى ئەزمونەك تازەيە، ب فى يەكى گرنىكە براين رۆمانشيسين كورد و رۆمانا كودرى چوان شىايە مفاي ژ تەكنيك و شىوازين نووى و مودەريين رۆمانا جىيانى بستىت و د بەرھەمىن خوەدا پراكتيك بكن. بئى چەندى د ئەف خەباتى دا رۆمانا (تۆرگازمىن ئەژدەهايهكى) يا (فەھيل موحسنى) ھەكى ميناك ھاتىە ھەرگرتە.

ئارمانجا گرنىك يا فى خەباتى پركرنا وئ فالتىيە، كو كيم خەبات ل سەر رۆمانا كوردى ھەين ئەنجامدان و ئەف چەندە ژى جھى پرس و گومانىيە، ب تايەت ل دەفەرا بەھيدنان ئەف فالتى گەھەك بەرچافە، لەوران پركرنا فى فالتى ب لىكۆلين و خەباتين ئەكادىمى و زانستى كارەك گرنىك و فەرە. ب تايەت جىيانىيەك نووى و تازە و مفا ھەرگرت ژ ديدگەھين مەعريفى، سياسى، كومەلايەتى، دەروونى و رۆشەنيرى.

میتود و ريبازا لىكۆلىنى ب شىوھى (وسف-شلوفەكارى) ھاتىە ئەنجامدان، ديسان ب مفا ھەرگرتا ژ ديدگەھا تيوردانەرى (لوسيان گولدمانى) گرنىكى ب ئالى رۆخسارى و نافەروكى ھاتىە دان، ژ بەر كو لگورە ديتنا گولدمانى تىكستى رۆمانى ئالافەك فەنەقتيايە ژ جفاك و كومەلگەھنى و رۆشەنيرى و

مەعرفە يا جىڭكى رەنگە دان خوە يا گىرنگ و تايەت د رۇمانىدا ھەيە، لەومان ئالېن سىياق (مەرجى) د پىراكتىكا رۇمانىدا گىرنگا خوە ھەيە، بەلكو كەلەك جارن فاكىتەرىن دەروونى، جىڭكى، سىياسى و روشەنبرى باندىرى ل سەر داھىنانا شىسكارى دكەن.

چارچوڭى لىكۆلىنى ژ بلى پىشەكى، چاڭكەنى و ئەنجامان. لىكۆلىن ل سەر دوو پىشكان ھاتىە داھەشكرن. د پىشكا ئىكى دا بەرنگەك تىۋرىك باس ل رپالېزما ئەفسوونى ژ لايىن (زمان، جەمەك و پىناسەيشە) ھاتىە كرن دگەل ئامازەكرن ب ئاوايەك كرۆتولۆژى ل سەر دىرۇكا ئەقى قوتانجانا ئەدەبى ل دەف مللەتەن (لاتىن و رۇزەھلاقى و كوردى). د پىشكا دووى دا ب ئاوايەك پىراكتىكى تايەتمەندىن ديارىن ئەقى قوتانجانى ل سەر رۇمانا ناھىئى ھاتىەن پىراكتىزەكرن.

لىكۆلىن ھاتىە سەنۇرداركرن ل سەر رۇمانا كوردى يا دەفەرا بەھدىنان و بتى ئىك نموونە ھاتىە ۋەرگرتن بوو لايەنى پىراكتىكى، ئەو ژى رۇمانا (ئورگازمىن ئەزەھايەكى) يا شىسكار (فەھىل موحسنى) ئەوال سالا 2019 ھاتى چاپكرن.

1. پىشكا ئىكى: (رپالېزما ئەفسوونى – لايەنى تىۋرى)

1.2. دىتەك د ناھەرۇكا رۇمانا ئورگازمىن ئەزەھايەكى يدا

رۇمانا ئورگازمىن ئەزەھايەكى يا رۇمانقىس (فەھىل محسنى) ل سالا 2019 ژ ئالېن پىرۆژەنى ھەلبوون پى چاپكرنى فە ل باژارى ھەيە چاپكرن. ئەف رۇمان د قەبارەيەك مامانۋەندايە و ژ (204) رۇپەلان پىك دەيت، پەرگالا رۇمانى ميان رۇمانىن نووى ل سەر چەند بەشەكان ھاتىە داھەشكرن و ب ھەزمارە ھەر بەشەك ھاتىە دياركرن، كو سەرجمەنى وان (25) بەشن. ئەف رۇمان خوە بەردانا رۇمانقىسىە د ناف جىبانەك ئاشووبى و خەيالىدا، لى ئەف جىبان نونەراتيا ھندەك راستىن فەشارتى و تەحل دكەت. رۇمانقىسى خواستىە ب رىكا جىبانەك سۇريال دەبرىنى ژ گەلەك مژارىن ژيانى بكتە. چ گرىدايى ژيانا كوردا بن يان گشت مرقاھەتەن، ب ئەقى رىكى گەلەك مژار ھاتىنە ئازراندن و شىسكارى خوەستىە دىالوگەكى د نافبەرا كەسايەتەن خوە و خواندەفنىدا درۇست بكتە و مژارىن رۇزەھلاقى و ژيانى نىقاش بكن.

ئەگەر ئەم تەماشەبى سەرنافى رۇمانى بكەين دوو نىشتىن دزەر د كەفن پىشچاف. ئىك (ئورگازم) ھەستا خوەشى ۋەرگرتى ژ سكى ئانكو فىان، پى دى (ئەزەھايە) موتىفا خرابكارى و ژناڧىرن، ئانكو واتايا سەرنافى رۇمانى: خوەشى ۋەرگرتى ژ ھوقلقى و خرابكارى كو ئەف چەندەزى راستىەك تەحلا كومەلگەھا يا كوردەۋارىيە. ژ بەر كو ھىشتا دوژمى كوردان خوەشى ژ خويىرتىن و ژناڧىرن و ئەشكەنجەدانا وان دىين.

مژارا سەرەكى يا رۇمانى ل سەر رىقەبەرىيەكىيە ل جھەك دەست نىشانكرى، ئامازەبىن رۇمانقىس دەت، ديار دىت ئەو جھە ھەرىيا كوردستانا عىراقىيە، چونكى ئامازەبى ب دروستكرنا حكومەتا ئىتىقالى دكەت ل سالا (2004). مەبەست پى پىشتى رۇوخاندنا و ژ ناڧچونا حكومەتا عىراقىيە ل سەردەمى بەعسىان. ل ۋەلاقى رىقەبەرىەك بناڧى (رىقەبەرىيا كارىن گەشتىارى بۇ ئاف و دەرياي) ھەيە و ئەف جھە دىت مەيدانا سەرەكى يا بوويەر و ھەڧرىكان د رۇمانىدا. رىقەبەرى وى ژ دەرفەبى ۋەلاقى دەيت و دەستبكرديت و بئالىكاريا ئەقى رىقەبەرى چەندىن گەنجىن ۋەلاقى بكار دكەفن. رىقەبەر خودان گەلەك ھىڧى و ئارمانجە و دخوازىت بجدى كارى ل سەر وان ھىڧىيىن خوە بكتە. لى پىشتى چەندىن داخازىن وى ھاتىن رەتكرن، جورە ياخوبونەك ل جەم وى پەيدادىت و ئەف چەندە ژى دىت رىكەك كو ھىدى ھىدى رەفتار و پىروباۋەرىن جىڭكى باندىرى ل وى دكەن و ئىدى ئەو ژى ۋەكى جىڭكا رۇزەھلاقى رەفتارى دكەت.

پىشتى بەلاڧوونا ترسى ل ۋەلاقى و بدەستخستنا پالېشتىنى ژ لايىن پارتەك سىياسىڧە ئىدى رەفتار و بىرارىن وى دەئىن گوھەرىن و چەندىن بىرارىن سەرى دەردىخت، ژوان بىرارى ددەت وى رىقەبەرى بكتە زىندان و دەرگەھ و پەرنجەرىن وى دگرىت و قەقەتەنەك تمام ل گەل جىبانا دەرفە دروست دكەت. ب فى يەكى ئىدى ھەر تىشت ژ سىنورىن خوە بىن راستىدا دەردكەفن و خەيال و رەۋشەك ئەفسوونانى ل رۇمانى دەيت دىن. رىقەبەر ب بھانە يا كاركرن ژ بوى ھندەك خەونىن خوە وان فەرمابەران ۋەكى خوەبەخش بۇ جىبانا ژ دەرفە رىقەبەرى دياردكەت. ب فى چەندى چەندىن ياساين توند بىن سەربازى و زىندانى ل سەر فەرمابەران دەپىنىت و كەسىن دزەمناتيا وى دكەن ب ئەشكەنجە و سىدەردانى دكوژن.

رىقەبەر كومەكا ناسىارىن خوە دكەت پاسەوانى خوە و ئەو دىن پارىڧانين وى و زىندان وى، دا كو بىت كارى خوە بى ئەفسوونى ئەنجام بەدەت. فەرمابەر ژى پىشەنى شىسىنا نوكتەيان دكەن و وان ۋەرقىن كو تىشت ل سەر ھاتىن شىسىن دكەلىن و دكەنە خارن بۇ زىندانان. ب فى چەندى ئىدى رەۋشا نورمالىي بەرف ئاشووبى دچىت و رىقەبەر پىكۆلى دكەت ھىزا ھەرتىشتى ل خوە كوم بكتە و بكارىت دەنگىن زىندانان بېزىت و وان بىنىت و ھەتا ھزرىن وان ژى بچونىت. ئەفان رەفتارىن ئەفسوونانى و جادووبى بىن رىقەبەرى، ۋەكى مرقەك نەنورمال پىشان ددەت. جارنا ل سەر شىۋەنى ئەزەھايەكى ھەش ژ خويى دكەت،

دوره دکفیت و جارنا ژی ب سیرینه ندبا خوه بهریان و هیزا نه هریمه نی ژ مژنی دتافرینیت. مه بهستا وی ژی ژ نه فی چهندی نافرکنا هیزا خرابکاریه. لهومان زیندانی بی رهفتارا وی یا خراب کار دحسمن و پلانا سازدانا شوره شه کنی دکن. ب ریکا نامه یان و ثالیکاریا هندک زیره فانان، زیندانی دشین دمست ب شورمشا خوه بکن. لنی گاغا زیندانی دگهن ژورا ریقه بهری وی دکوژن لنی ههر نهو ساخ دبیت و نامریت و ب زیندانیان رادگه هینیت کو وی هیزا خرابی و نه هریمه نی نافر کریه و نهو چ جارن نامریت

په یاما نفیسکار ژ نه شه کنجه و زورداری و سیداره دانا زیندانیان نمایشکرنا ژبانه ک راسته فیه نه یا کوردانه، یان نهو بوویه رین سهیر یین کو د ناف رومانییدا روودن دهرینی ژ ژبانه ک راستین. چونکه کوردان ب درنژایا دیروکنی گه لک زولم سستم و زورداری دیتیه. نهف رهوشا ترسناک ژی ژبوی کوردان و جفاکی کوردی نه تشتهک غه ریه. لهوما نفیسکار ژی نه شیا به خوه ژ فان کوردانان رزگار بکته و خوه ستیه مزارا خوه ل ژیر په رده یا مزداری و جیهانه ک سوزیالدا نیشاندته.

1.2. ریالیزما نه فسوونی ژ نالی زمانیه:

ژ نالی زمانین روژنایه نهف تیرم ژ دوو په یان پنکها تیه (Realismus Magischer) و په یفا (Magischer) د بنگه ه دا (Magie) به و اتایه سحر، نه فسوون و جادوو دهیت. په یفا ریالیزم ب و اتایه واقع، که توار و ژورا دهیت. نهف ههر دوو تیرم ب هه فرا رامانا که توار نه فسوونی ددن. له مبهری نه فی په یفی د زمانن کنگلیزیدا تیرمی (Magic Realism) یان (Magical Realism) دهیت بکارینان و نهف تیرم ژی رامانا جادوو گه ری، جادوو یازب، ته لیس، نه فسوون و سحر دهیت (علی، 2012: 41). د زمانن کوردیدا دوو زارافین سه ری دهن بکارینان. د زارافنی سوزانیدا (ریالیزمی سحری-جادووی) و زارافنی کرمانجیدا (ریالیزما نه فسوونی) دهیتته بکارینان.

نه گه ب رهنه ک زانستی نه م سه رده ری د گه ل نه فی زارافه ی بکن. د نه جامدا نه م دنی راستی و اتایه ک هه فدژ و پارادوکسی بین. ب و اتایه ک دی نه گه ر نه م وه کی ریازده ک زانستی ته ماشایی ریالیزما نه فسوونی بکن ل وی دهی نه م دنی دوو زارافین هه فدژی ٹیک بین، نهو ژی (که توار واقع) و (نه فسوون-سحر) کو نهف چهنده ژی چ جارن هه فناگرن، چونکی زانست چ دهلینی بو نه گه ر و ته خمینان ناهیلیت و ب شپوه به ک روژ سه رده ری د گه ل بابه تان دکته. لنی ژ بهر کو ریالیزما نه فسوونی ریازده ک نه دهبیه، دهلینی ددهت بو په یابوونا ههر نه گه ر و نه خنامه کی د ناف ویدا، ژ بهر کو نه دهبیات بخوه بهرهمی ناشووپ و فه تتازیا مرو فیه و ب فی چهندی ریالیزما نه فسوونی دکاریت هه و ستاتویا خوه د ناف په خنامه کی د ناف ویدا، ژ بهر کو په یفا (نه فسوون) و (ریالیزم) هه ردوو بهه فرا که توار که نه فسوونی بهرهم دینن. نالکو په یفا نه فسوون ته مامکه را ریالیزمییه و مه به ست ژی نهو جیهانا که تواریه، نهوا نفیسکارین نه فی قوتابخانی بکار دینن، یا پره ژ بابه تین سهیروسه مهر و زحمه ته باهر ژ هه بوونا وان بکن و بی په کی که توار که نه فسوونی یخه ملاندی ب ناشووپ، خهون و خه یالان دهیت نمایشکرن. ل قیره په یفا نه فسوون ب و اتایا خوه یا ره ناهیت، به لکو نامازیه که ژ بو وی که توار نه فسوونی و جادووی. چونکه ریالیزما نه فسوونی ژ که توار دورنا که فیت، به لکو د گه ل ناشووپ، خه یال و سهیروسه مهران هه فدوو ته مام دکهن. ل قیره که توار بالاده ست دبیت ل سه ر خه یال و فه تتازیا بی و سحر و ناشووپ دین خه ملاندن ژبوی نهوی که تواریه هی.

3.2. چه م ک و تیگه هی ریالیزما نه فسوونی:

چه مکی ریالیزما نه فسوونی (سحری) شینوازه کی نوویه د چیروکا سه رده مدا و د نافدا که توار و نه فسوون تیکه لی هه ف دین. ٹیکه م جار زارافنی ریالیزما نه فسوونی د زمانن نه ملانیدا هاتیه بکارینان. نهو ژی ل ساللا 1925 هونه رهنه ندی نه ملانی (Roh Franz/1965-1890) فرانز روژد د په رتوو که کا خوه دا نهوا بنا فی. قوناغین پشتی دهر برینخوازی و ریالیزما نه فسوونی: تاریخه یین هونه ری وینه کیشانی یی نوی ل نهو ری Nach-expressionismus، magischer Realismus: (Probleme der neuesten europaischer Malerei 1925) د پیشانگه هه ک هونه ری نیگار کیشینیدا گه نکه شی ل سه ر هنده ک تابلویان دکته. کو ل ده ستیپکا سه دی بیستی هاتینه دروست کرن. ههر ژبه ر نه فی سه ده می، زارافنی ریالیزما نه فسوونی بو ٹیکه م جار دهیتته بکارینان. پاشی د واری هونه ری شپوه کارینیدا ب ناوایه ک بهر فره بکار دینیت (Zamora & Faris, 1995: 15). بکارینانا نه فی زارافی د نه فی واریدا ناماژنی ددهت وان تابلویان یین کو زیده تر نیزیکی سوزیالیزمی دین. ژ بهر کو نهو بابه تین هاتین وینه کرن نهو تشتین د نافدا ب غه ربی و ناموویا خوه نیزیکی جیهانا خهون و خه یالان دین و فورم و سه مبولین وان د ناسی و کوفینه (Cuddon, 1998: 41). وه کی دهیتته زانین سنوژی نه فی زارافی بتنی ل نه ملانیا نه ما به لکو چوو ئیتالیا و ته فگه ره ک هونه ری ب نا فی (Stracitta) ل ئیتالیا ل سالین 1940 په یوه ندی ب ریالیزما نه فسوونیه هه بوو و ل ویلا په تین ٹیکگرتی یین نه مریکا ل ساللا 1943 موزه خانان نیورکی بو هونه رین

نوى، پيشانگههك ب نائى (پاليزما ئەمريكىيان و پاليزما ئەفسوونى) هاته فهكرن و تيدا چهندين تابلويين هونهرمه ندين ناسيار هاتنه نمايشكرن. كهواته ئەف زاراهه د دهستپنكىدا د خانه يا رهخهيا هونهرى نىكار كيشيندا هاتيه بكارئينا و پاشى دهر بازى ئەدهيائى بوويه.

زارافى پاليزما ئەفسوونى ناسناما خوه يا رهسەن د بيايى ويژهيدا پهسه ندر زېدهتر ژ يا هونهرى شيوهكارى ب تاييهقى ژى د ناف ژانرى پرماتيدا پتر ژ چيروك و ههلبهستى. ئيكهم جار ئەف زاراف ژ لايى شيسكارى كوي (ئەليخو كاريننهر) د پيشهكيا پرمانا (مهمله كهتەكا ئەفى جيهان) ل سالا (1949) بكارئينايه و د چاپا (1964) ئەف زاراف رافهكرهيه. ئەف زاراف د زهمينهيا رهخهسازيا پرماتيدا بو ئيكهمجار ژ ئالين رهخهگرى فهزويلى (نارتور ئوسلا پيترى) جهمى خوه كرهيه و ئەف زاراف ل سهر چهنده بهرهه مين ئەمريكا باشووردا پراكتيكريه (عهلى، 2012: 51). سهبارەقى ئەفى چهندي شيسكارى كولومبى گابرييل گارسيا ماركيز ديئزيت: "پهرتووكا كومهله چيروكا خورخى لويس بورخيسى - (مىژوويا جيهان يا بيشهريميى) ئيكهمين ههيايه ژ ههيايىن ئەدهيسانائا ئەمريكا لاتىنى و ئيكهمين بهرهه مه پاليزما ئەفسوونى دناقدا هاتيهتته بكارئينان" (ماركيز، 2013: 51). ژ ئەفى چهندي ديار ديت بهريا كو ئەف تيرم وهكى زاراف و تينگههك ئەدهيى د ناف زهمينهيا رهخهسازيندا خوه بهرجهسته بكتە ل پيشيى د ناف بهرهه مين ئەدهييدا و ژ ئەئاگاهيى د ناف بهرهه مين بورخيسيدا رهنگه دايه، ئانكو ئەف بهرهه مينى بورخيسى ژ لايى باهتيهه پاليزما ئەفسوونى، نه كو ژ ئالين زارافيهه.

گريدانا ئەفى زارافى پتنى ب چاندا ئەمريكا لاتينيهه گوتتهك شاشه، ژهر كو ملله تين روژهه لاقى ژى وهكى چينى، هندی ئيرانى و ديروكا وان پر كهفته و كلتور و ساماننى وان يى نهنهوهيى پر دهوله مهنده و ژ ملله تين جور بچور يىنك دهين. ژ بهر هندی ژى رهنگه دانا باه تين ئەفسانهيى و سهيرو سهمه ر د ناف كلتور و اندا جهمك مهزن كرتيه. ئەف مللهت خودان رابردوويهك گهلهك كهفتاره، پيشهنگين پاليزما ئەفسوونى بچوه ژى دان ب داخابار بوونا خوه ب چاندا روژهه لاقى كرهيه، وهكى بورخيس ب فلسه فا چينى و بودايى و تهسه وفا ئيرانى داخباره، گارسيا ماركيز ژى داخباره ب چيروكين هزار و ئيك شهفى. مرؤف دشيت بيئزيت ئەف شيوازى نوى يى ئەدهيى، سامانهك ههفشكى مرؤفاهيتيه و باندورا خوه ل سهر پرائيا بهرهه مين ئەدهيى يىن جيهانى كرهيه. لى زېدهتر سستاتويا خوه د ناف چاندا ئەمريكا لاتيندا ئافكريه.

ب رهنگهك گشتى "پاليزما ئەفسوونى شيوازهكى نوو يىن پرماتيشستينيه و د ناف فى شيوازيدا (سىر-سخر) و (وهه و ئاشووپ) د چارچووهيك واقعيدا دهين بكارئينان، ب ئاوايهكى كو ئەو كهسايهقى و بوويه رين چيروكى ب تهفاهى ژ ئالين وهركيرهه د سرؤشتى و باوه رينكريه". (ناظميان و يىن دى، 1393: 63). ل گورهى ئەفى تيرمى پرماتيشس كهتوارك ساده دگل هندهك بابەت و بوويه رين نهلؤزىكى و سهيرو سهمه ر تهفليههف دكهن. ئانكو ئەف بوويه ر د مهژين مروفيدا قهبول ديت، لى د كهتواريدا ناهيت ديتن. ههروهكه د پهرتووكا (رهمل) يا شيسكار خورخى لويس بورخيسى دا، ئەف پهرتووك بهحسنى سادهيا ژيانا زهلامهكى دكەت و كو هەز ژ كومهكرنا پهرتووكان و تشتين كيم يىن دهگمه نه ههيه و روژهكى زهلامهك بالكيش ديينت، كو پهرتووكهكى دفرؤشت و ئەو زهلام وئ پهرتووكى دخوينيت و ژمارا لاپهري ل سهر دياره، لى پشتى ئەو پهرتووكى دگريت، چهندي پيكولان دكەت، ل داوون نهشيت وى لاپهري بيينت و ئەف يهك جهندين جاران دووباره ديت. بئى يهكى شيسكارى قيايه ب روانگههك فيلؤسؤفى بسهلمينت، ئەف جيهانا ئەم ب ئاسايى و ساده ديينن، د راستيا خوهدا غهريبي و سهمه ريهك زور تيدا ههيه. ئانكو ديتنا ئەفى شيوازى ئەدهيى ژ بوى ژيانى ديتنهك تازه و نوويه و ب فان تشتين عهجييب و غهريب شيسكار دخوازن راستيا ژيانى بوو مه دياركهن، وهكى د خشتى خواريدا هاتى دياركرن:

د فى خشتهيدا ديار ديت شيسكار تشتين غهريب و سهيرو سهمه ر يان ژى كيم ديتى د گل كهتوارى تهفليههف دكەت و جيهانهكى دروست دكەت يا خهملاندى ب غهريبي، عهجيبي و ئەفسانهيان لى نهيا فهقهتيا ژ كهتوارى ژ بهر فى چهندي ژى ب پاليزما ئەفسوونى (سخرى) هاتيه بنافكرن.

ئەف شىۋەين ئەدەبى-بەرھەمىن فەگىرانىكى - ژ ئالىي تەكنىك، رۇخسار و ستابلى و زمانىقە يى نوويه. وەكى شورەشەكى بوو د وارى ئەدەبىدا و فى چەندى باندورەك باش ل سەر وەرگرى (خوئەندەقانى) بچو ژی هەبوو. خوئەندەقانى کره وەرگرەك ئەكتىف و چالاک و دىتې و رەخنەبا وى ژبوى كەتواری كورتر و دژوارتر لىكر. ژ بەر كو شىسكار برىكا بوويهين سەير وسەرمرە برەنگەكە نەراستەراست كەتواری بوو مە فەدگوهيژن. د ناڤ واندا هئەدەك هئنا، نیشان و سەمبۆلین فەشارقى هەنە. دقئیت وەرگ چالاكییت هەتا بشیت وان سەمبۆلان ب ناوايەك مەنتقى وەرپرگیت و شروڤە بکەت. ل قیرە پرسەك خوئە دسەپینیت، كا مەبەست ژ هەبوونا بوويهين سەيروسەمەر و عەجیب دناڤ رۆمانا رپالیزما ئەفسوونى دا بنتى ژ بوى مەبەستا چيژەخشینى و تازاندا هەستا وەرگرپە يان ژى مەبەستەك مەعريفيا كور ل پشت هەيه؟ بۆ بەرسقۇندا ئەفى پرسى، رەخنەگرى فەرەسى- زمان ب رەگەز چىكى تقيستان تۆدۆرۆف د گۆتارەكا خوئەدا ئەوال سالا 1978 وەشاندى بناڤى (ماكۆندول پاریس)، بەرسقۇكا رەخنەبى يا جوان ددەت، دەما دپيژیت: "هەبوونا رەگەزین (دەر سروسىتى) ئىكە ژ دياردين بەرچاقين د رۆمانا (سەد سالىن فەدەپيژى). دا. لى ئەف رەگەزین دەر سروسىتى بوو مە بەسسا وى چەندى ناکەت كا چ تشت دويژەيا (عەجیب) دە رۆدەن؟ ئەو جیھانا حىكاي يا كو جن، حورى و ديو و عەفريت د ناڤدا دژين، بەلكو مەبەستا سەرەكى يا مارکيزى نمايشكرنا جیھانا مە يا سەردەمە، نەكو چ جیھانين دن." (ابو احمد، 2002: 26). وەكى دەيت زابن ئەف غەربى و نامويە بەشەكى سەرەكەپە ژ رپالیزما ئەفسوونى و بەلاقبوونا وى دناڤ ئەدەبىدا و ب تايەقى ژى بەلاق بوونا وى د ناڤ هونەرى كور تەچپروك و رۆمانيدا. ژ بەر كو رۆمان يان چپروك ئەو هونەرىن فەگىراننە، ييژن كو شيسەر د شیت برەنگەك سەرەست دەرپيژى ژ هەربا بەتەك لوژىكى يان نەلوژىكى، ناشوويى، ئەفسانەبى و جادوويى بکەت و ب رىكا زمانى وى جیھانى ئاڤا دكەت يا ئەو بخوازيت. ژ بەر كو "جیھانا رۆمانى ب زمانى و پەشان دەيت ئاڤاكرن و ئەف پەيف د بن پيکەنەرى جیھانەك تايەت و خەيالى. واتە پەيف بۆ مە جیھانەك رپاليسىت ناڤەگوهيژە. بەلكو ئامازى د دەقى و وینەبەكى دروست دكەت (ويژى مەجازى)." (قاسم، 2004: 213). ئانكو "رۆمانتقيس باژيرى خوئە ناڤيسيت، بەلكو باژيرەكى وەكى باژيرى خوئە دروست دكەت، ژيانا دۆست و هەڤالان ناڤيسيت، بەلكو ژيانەكى د ئقيسيت وەكى يا وان بيت." (جابر، 2015: 61). ئەف دپەين ناشوويى و سەيروسەمەر ييژن د ناڤ رۆمانا رپالیزما ئەفسوونيدا دەين ديتن وينەين وان د مەژى و هشى وەرگرپدا دەيت نمايشكرن. ئانكو د هشى مرۆڤيدا ئەو بوويهىر، جەم، كەسايەتى ييژن جودا و خەرىب دەين هەستپيكرن لى د جیھانا كەتواریدا زووب زووب بەرچاڤناكەش و ژيئەرى وان ب پراينا جارن ناشووب و هزركرنا شيسكارى بچويه.

دەرەكەفتنا ئەفى شىۋەين نوو يى رۆمانتقيسینى يا يى بەرھەنگارى نەبوو، بەلكو گەلەك بىر بوچوونين جياواز ل سەر رپالیزما ئەفسوونى هەنە و ئەف جياوازی گەهشەتە ئەوى ئاستى هەتا كو رەخنەگرەكى ب ناڤى ئەمير رۆدريگيز ديار دكەت و دپيژیت، ئەف جوداھيا ل سەر ئەفى بابەقى مينا دبالوگەكى د ناڤبەرا دوو جەمسەراندا، هەموو كەس دئاخڤن لى كەس نەشیت گوهلييت (ابو احمد، 2002: 27). وەكو ئاشكرانى د دەستپيكا سەد سالا 19يدا شورەشەين مەزن ل رۆژئاڤا هاتن كرن، كو ئەقل بىتە سەركيش و ئاراستەقانى مرۆڤاھي و مرۆڤى رۆژئاڤاي خوئە ژ وى فەنتازيا و هزرين ناشوويى و ئەفسوونى ييژن گەمارگرى بدن پاش و ب فى يەكى زانست و كار بىتە ئامرازى گەهشەتە هەمى مەبەستان. خالا سەرەكى ژى ژ ئەفى بانگەشەيا ئوخاز كوشتنا هەر هيزەك فەشارقى بوو، يا كو ژيئەرى وى يى نەديار. ژ بەر كو تا سەردەمى ناڤهاتى ژى مرۆڤى رۆژئاڤاي نەدويتراب درۆستى بەحسا سروسىتى و تشتين غەيبى بکەتن و ب تايەت ئەوى هيزا ئولى يا كو بوويه بەرەبەست ل هەمبەرى عەقل و هزركرنى. د بنگەهدا مەبەسپن فى شورەشا هە ئەبوو، كو عەقل و لۆژيك بين ياساپين ژيانى و هەرتشت و هيزەك نەبەرەست بېت رەتكرن. لى د ئەفى راستپندا ئەم راستى وى پرس و گومانى دپين، كا ئايا عەقل بئەنى د شیت هەمى ئاريشە و ئاستەنگين جیھانى و مرۆڤى چارەبکەت؟ بوو بەرسقۇندا ئەفى پرسيارى ژ ئالىي هئەدەك زانايين ئنگليزى، ئەلمانى، فرەنسى و وەلاتن دن ييژن ئورويى ييژن وى سەردەمى دى ب نەخبر بيت، ژ بەر كو ئەو دپين، كو گومان د وى هيزا عەقلیدا هەيه و ئەو بئەنى نەشیت ئاريشە ييژن جیھانى چارە بکەت، ب فى يەكى ژى وان گرنگى دانە بابەتین فەنتازى، ناشوويى و هيزين نەعقلانى ييژن رۆحى بۆ دەرپين و چارەكرنا وان ئاريشە ييژن د جیھانيدا. ب فى يەكى ژى ديار دپيت مەبەستا سەرەكى يا ئەفى شىۋەين (رپالیزما ئەفسوونى) نە رەتكرنا كەتواری بوو ب رەنگەك رەها يان ژى ب تەمامى، بەلكو تىكلىكەكە د ناڤبەرا وەم و راستپندا ژ بوى گەهاندا پەيامەك واقعى و ژوارى.

سەردەپكرنا شيسكاران د گەل بوويهين ئەفسوونى و سەيروسەمەر د قيت ب ئاوايەك هوستايى و روشەنپىرى و هشىيارى بېتە ئەنجامدان، دقئیت شيسكار ب زانابوون مقابى ژ ئەفسانەيان وەرپرگیت و بوويهين خوئە برىكويپك دروست بکەت، دا كو بشیت رازيكرنى بوو وەرگرى دروست بکەت، ژبەر كو ناچيپيت شيسكار پەيوەنديا بوويهان د گەل كەتواری قوت بکەت، بۆ نموونە د رۆمانا (پيردو پارامۆ) يا شيسكارى مەكسيكى (خوان رۆلفو)يدا مرى دئاخڤن، بەلنى بشيوەك هاتىە خەملاندن، تا داوايا رۆمانى خوئەندەقانى زاناييت كا ب دروستى ئەو كەس مريە يان نە (مەنتيك، 2020: مالمپەرى دنگەكان). يان ژى مارکيز دەما دپيژیت: "ئەز نەشيم رستەيىن خەيالى و ناشوويى ژ ييژن كەتواری و واقعى جودا بکەم". ئانكو شيسكارى ب ئاوايەكى گەلەك هەستيار سەردەرى د گەل بابەقى كرىە، داكو بشیت رازيكرنى (قەناعەتى) بۆ وەرگرى دروست بکەت. ل گورەى دپتئا مارکيزى: "ئەو شيسكارى راستى فيەنەبیت چ جارن نەشیت باوهرى بوو خوئەندەقانى

درؤست بکهت. " (کومه کا ئیسکاران، 2017: 95). دبیت ئیسکار هه رتشته کئی لدهف خوه رهوابینیت، لئی لدهف وهرگری هوسان نینه، ل قیره ئیسکار ناسناما خوه یا نه ده بی وهندا دکهت، کو ئه و ژئ راستگویییه، دقیت ئیسکار راستایی ب ئه مانهت بدهت دستئی وهرگری.

ب ئاوایه ک گشتی نه ده بیئا - روماننا - رپالیزما نه فسوونی وهکی لیکولینه کئی یه ل سه ر که تواری و مه به ست ژئ لیکه رینا راستییه و ئافرندنا جیهانه کییه ژ جیهانا مه زه لالتو و ئه شکه راتر. ئانکو سنوژی رپالیزما نه فسوونی گه لاک کور و فره هه تره ژ سنوژی به شین دن بین رپالیزمی. ژ بهر کو د رپالیزمییدا هنده ک چارچوئه و قه بدوبه ند هه نه، لئی رپالیزما نه فسوونی وان چارچوئه و قه بدان ده ر باز دکهت و به رف خه یال، وه هم و فه تازایی دجیت. لئی خوه ژ نونه رتیا که تواری و واقعی نا قه شی ریت.

جیهات که تواری + خه یال (نا شوو پ و فه تازیا) = رپالیزما نه فسوونی

4.2. رپالیزما نه فسوونی د چاندا نه مریکا لاتینیدا:

ملله تین بنده ست هه رده م بجه ل ریکه ک ئازاد دگه رن کو هه ناسه ک سه به ست هه لکیشن، وهکی دیار ژئ هونه ر ب گشتی و نه ده بیات ب تایبه ت ئالافه کئی گرنگی ئه فی ده ر برینیه. ژ بهر کو د هندری جیهانا نه ده بییدا، ئیدی ئازادی په ییدا دبیت، سنوژ نامین و ئیدی جوانی، نازکی و فیان جیمی ترس و سه تم و زورداری و بنده ستیی دگرن. ولاتین نه مریکا لاتین ژ ئالینی ملله تین زله یز و کولونیا لیزمین نه و ژر پاشه هاتبوون داگیرکن و هه ر تشتی گریدایی چاند و که لتوری وان هاته قه ده غه کن و ل جیمی وان سه تم، زورداری، هه ژاری و نه خوینه ده واری هاتن بجه کن. دیسان ئابووریا وان ژئ هات بوو قورغکن و کومپانین داگیرکه ران ب ئازادایا خوه ژ که دا جوئکار و هه ژاران دخوار. ژ ئالیه ک دنه ئه ف وه لات بیو په نا گه ها جه ته، دز و ئالانچی و سه روکانیا مافیان و شه رین ناخوئی و ده سه ته لاتین دکتاتور هه ر تشته ک ویران و کافل کربو ژ بهر فی چهندی ژئ ئیسکارین نه مریکا لاتین ل شیوه به ک نوو یی ده ر برینی دگه ران، دا کو خوه ژ ئه فی که تواری ترسناک و توقینه رزگار بکه ن. ب ئاوایه ک گشتی چهندين ته گه ر هه نه بوونه سه ده می په ییدا بوونا رپالیزما نه فسوونی د ناف کیشوهری نه مریکا لاتینیدا:

1. سروشتی بالکیش و نه فسوونیی ئه فی کیشوهری سه ده مکی سه ره کی بوو یی ئافراندنی ل ده ف ئیسکار و رومانئیسین نه مریکا لاتینی.
2. باره دوخی خرابی ژیا نا کومه لایه تی، سیاسی، ئابووری و ره وشه نبیری هوکاره ک گرنگی سه ره لانا نه فی قوتابخانی بوو. وه کی دیار کارین مارکیزی هه می ره نگه دانا بوو یه رین وه لاتی وی نه و به ریا نه و بنفیسیت وی نه و بوو یه ر دیتینه. ب ئاوایه ک دلسوژی هه می باشی و خرابییت وه لاتی خوه فه گیرانه و نه وی خوه ب نینه ری هه می نه مریکا لاتینی دیته ده ما گوئی: "نه ا نه ز خوه ب کولومی نادام، ل ده ستی کئی و ب په ئتیک نه مریکه ک لاتینی هه و شانازی ب نه فی چهندی ده م." (علی، 2012: 79).

3. کلتور و فره هه نگا نه مریکا لاتینی هوکاره کی دی یی سه ره لانا قوتابخانا رپالیزما نه فسوونی بوو. د ناف چاندا نه مریکا لاتینیدا " کومه کا داستان، نه فسانه و حیکایه تین زاره کی بوون بناغه یک گرنگ بوو ئیسینا به ره مین نه فی قوتابخانی، هه ر ل سه ر نه فی مزاری نه سنروبولوک و زانانی فره نسی کلؤد لیف سترواس (1908-2009) دیژیت: "نه وهری کومه لایه زور ژ نه فسانه یین گرنگین نه مریکا باشوور و باکوور، ژبوی نه فسانه یا په یوه دنیا قه ده غه یا د نافه را خوشک و براهه کئی قه ده گهریت، ژ بهر نه فی چهندی کارساتین گه ردوونی یین ترسوناک ژدایک دین، ئاسان ئاگری دبارینیت و نه رد بئاف دبیت" ب نه فی چهندی لگوره ی دیتنا سترواسی نه ستی خه لکی نه مریکا لاتینی نه سته ک نه فسوونیه و ل سه ر بناغه یی نه فسانه و خورافه یان ئافابوویه ژ بهر هندی خه لکی فی کیشوهری پشوزیک مه زن ل فی شیوه یی نوو یی روماننی دکر، به روژاری روماننا که تواری و دیروژی، چونکی نه ف جورئ نوو راسته راست ده ر برینی ژ خوه سه ته ک، هیشی و ئارمانجین وان ملله تان دکهت وان باوه ریه ک موک یی هه یه و ییکهاته کئی گرنگی ژیا نا وانه.

نه ف خالین سه ره کی و د گه ل چهندين خاله کین دی بوونه سه ده م و باگراوه نده ک خورت یی ئافراندنی ل جه م ئیسکارین نه مریکا لاتین و نه ف شیواز ل سه ر ده ستی چهندين ئیسکارین نه مریکا لاتینی ناسناما خوه یا خوه سه ر بده سه ته یینا و نونه ری وی یی هه ر گرنگ رومانئیس و رۆژنامه فانی کولومی (کابرییل گارسیا مارکیز/1027-2014) و ب تایبه تی پشتی به لافکرنا روما (سه د سالین قه ده ریپی) ل سالا (1968) و پشترا وهرگرتنا خه لاتی ئویلی یی نه ده بی ل سالا (1982) ریخوشکه ر دی یی به لافبوونا فی ستاییلی روماننی بوو ل سه رانه ر جیهانی. (Cuddon, 1998: 416).

5.2. رپالیزما نه فسوونی و د چاندا رۆژه لاتینیدا:

بایه تین رپالیزما نه فسوونی د ناف چاندا ملله تین رۆژه لاتینیدا گه لک به رچاف دبیت وهکی دیار " رپالیزما نه فسوونی د ناف دراما (شاتو) یا وه لاتین رۆژه لاتین ئاسیا گه لاک ره نگه دایه و زوره یا درامایی وان فکر و هزا وان ژ نه فسانه و که له پوری ملی هاتیه وهرگرتن و ب هه ست و سوژه کا تایبه ت هاتنه نمایشکن و ب شیوه کی وه سان هاتیه پیش کو هه می ره نگه دانا باری کومه لایه تی و ژیا نا وان هه رتانه، وهکی دیار هه ر نه ف ناوچین هیلا ستونی د گه رمن و زه فین وان پرن ژ موز، برنج و گیزه ندی نه و وه لات ب زه فیا و بیستانان خه ملاندینه و بووینه دینامیکی ژیا نا وان، دیسان ژلایی میژووی نه ف شارستانی بوو ده مکی ل ژیر

دەستەلاتا بياناندا بوونە و هاتنە چەوساندن و وان ئەف ژيانا خوە كريبە هيئيئي شانو و بەرهەمئەن خوە." (حوسين، 2010: 189). دگەل هەندى دفتت ئەو چەندەزى نەهيتتە ژير كرن، كو رۆژەلات بگشتى جھى سەرهلدا ئەفسانە، يروباوەر و نائين و مەزەبانە، فان يروباوەرەن ب توندى رەهين خوە د ناف ژيانا ئەوان جفاکاندا برينە خوار و بوپە مەلبەندەك گرنگ و كاريگەر. ب تايەت ل دەف هەنديان رپاليزما ئەفسوونى شيوازەئى تايەت يئ نقيسينى بوو د يسان مللەتەن چيني و ژاپۆنى و بورمايى و ژفى ستايلى دەربيرى نەفەقەتەي بوون و رەنگەدانەك باش د ناف بەرهەمئەن واندا هەيە.

مللەتەن كورد ژى بەشەك نەفەقەتەيان رۆژەلاتيە و خودان ديرۆك، چاند و شارستانىەك كەفن و دەولەمەندە و هەفشەكە. ب هەر ناوايەك كوردان ژى خوە ژ ئەزمونا ئەمريكا لاتيني نەدايە پاش چ ژ ئەگەرى كارتىكرنا شيسكارين بياني بيت ل سەر وان يان ژى كەلتور و بارەدوخی ژيانا وان بوونە ئەگەر كورد ژى ئەفنى شيوازى نقيسينى د بەرهەمئەن خوەدا پراكتيەك بەن. شيسكارين وەكى بەختيار عەلى و عەتا نەهائى، كاكە مەم بوتانى و جەليل كاكەوويس و حەليم يوسف نونەرين هەرى گرنگ يئ شيسينا شيوازى رپاليزما ئەفسوونى نە د ناف ژانريت چيرۆك و رۆمانيدا، بو فنى مزارى رۆمانا بەختيار عەلى (قەسرا بالندەبين خەمگين) ميناكەك باشە، كو سى خورت، ژ كچەكەن حەز دكن، ئەو هەر سى خورت، ل دويف مەرجى كچكى ب جيبانى د كەفن و بالندەيان كوم دكن. ئەف مەرج و دونيا كەتنە، مۆتەفەك سەرەكە د ئەفسانەياندا و مە د فولكلور كورديدا گەلەك حيكاياتين ب فى ناوا يپيستينە. لى بەلى د رۆمانيدا كچەك نووت و جودا تر ئەف بابەت دەيت پوشين. ليدف راويتزا رەخەگرى كورد (هاشم ئەحمەدزادە) رۆمانا (هنا را داوى يا دنيايى) ياكو ل سالا 2002 چاپووى، نمونەكا هەرا بەرچاكا بكارتينا ستايلى رۆمانا رپاليزما ئەفسوونە، (Ehmedzade, 2011: 98). ئەو ژى دەما موزەفەرى سوخ دەم ل كورى خوە دگەريت سى خورتان بنافنى كورى خوە سەرياسى سوخەدم دينيت و هەر ئيك ژ وان د ژيانەك پرى تراژيدىك دژين، ئيدى ژبوى موزەفەرى نەگرنەك كيش ژ وان كورى وى يئ راستەقەينە و باوهرى ل دەف وى چيديت كو، گەلەك سەرياسين ووندا هەنە، ئيدى پەمانى لىن دارا هەنارى ددەت بوو هەرسينان بيئە باب. ئەف چەندەزى ديار كرنا رەوشا كەمباخ و خەرايا ژيانا تاكنى كوردە. لگورەى ديتان رەخەنەگرى كورد هاشم ئەحمەد زادەي، بەختيار عەلى نونەرى هەرى گرنكى ئەدەبىتا رپاليزما ئەفسوونە د ناف ئەدەبىاتا كورديدا.

2. پشكا دووى: رەنگەدانان باهەتەن رپاليزما ئەفسوونى د رۆمانا (نورگازمەن ئەژدەهايەكى)دا

هەر ژ سەرهلدا رۆمانا رپاليزما ئەفسوونى، رەخەگر و ليكۆلەرەن گرنەكەك باش ب ئەفنى ستايلى و قوتابخانا و ژەبى دايە و چەندين تايەتمەندى و سجاين ديارين ئەفنى قوتابخانى هاتين دياركرن و دەستيشانكرن و گرگەتيرن ژ وان پەرتووكا (رپاليزما ئەفسوونى "تيورى، ديرۆك و جفاك) يا هەردوو شيسكاران (لويس باركينوس زامورا) و (ويندى ب. فارز) كو ل سالا 1995 هاتە وەشاندن. (Garry & El-Shamy, 2005: XVII). د ئەفنى خەباتيدا ليكۆلين ل سەر بەرهەمئەن تونى مۆريس، گوتهگراس، سەلمان رۆژدى "ئابى كۆبى و گابرينل گارسيا ماركيز هاتين كرن و چەندين تەكنيك و شيوەبين جوربجورين ئەفنى قوتابخانى وەكى فينومينەكا جيبانى هاتينە ديار و دەستيشان كرن.

1.3 تايەتمەندين رپاليزما ئەفسوونى:

هەر قوتابخانە، ريناز و شيوازەكى نوو دەما دەردكەفيتيش ژ چەند مزارين سەرەكى يئك دەين، كو ئەو بابەت دينتە خالا جدهين د گەل رينازەك يان شيوازەك دى، كو گەلەك جارەن وەكەفيا بابەتى دووبارە ديت، لى ب رەنگ و شيوەيك جودا. بو فنى مەسەلى رپاليزما ئەفسوونى نمونەيك بژاردەيە، كو ب رپاليزما نووى دەيت ناس كرن، ئانكو جورەكە ژ جورين رپاليزمى، بەلى هەبوونا هەند مزارين تايەت، خوەسەريا خوە تا رادەكەي ستانديە، كو ئەو خوەسەرى ژ بو مزارين ئەفسوونى و ريدانين سەيروسەمەر فەدگەرن. د رپاليزما ئەفسووندا، بووهرين خەريب و سەير پرايا جارەن ب (پرسپيكتيفين رەوانگەبين) رپاليزمى دەينە چارچووفا كرن و د مەژى خواندەقانيدا تەقلەفەفەك د نافەرا راستى و گومانيدا دروست ديت و خواندەقان هەست ب كەتورائى د مەژى خوەدا دكەت، بەلى نەشيت وان بووهران د ناف ژيواريدا بينيت و هەستين بەكەت. بەلى دكاريت باوهرين پى بينيت، ژ بەر كو ئەو بابەت گرئيدايى وان يروباوەرەنە يئن كو د تەمەنەك چوووكدا ل سەر هاتيبە پەروەردەكرن و بەشەكە ژ چاندا وى. كو ئەو مزار ژى ئەفئەن ل خارى نە:

1.1.3 بووهر و سەرھاتين سەرلۆژيكي (نامووبون):

رۆمانتيس ژ بلى بكارتينا خورافات و ئەفسانەيان، ئەو بخوە ژى بووهر و كارەساتين دەرلۆژيكي دنافرنيەت. بى ناوايى رۆمانا خوە دكەتە جورەكى نامووبونا تازە و باوشكىنى (Defamiliarization) -زارافەك ژلاين فۆماليستين رۆسقە هاتە بكارتينان- شكوفيسكى د گوتارەك خوەدا بناقونيشانى (هونەر ب ئەندازەيا تەكنيكى - 1917) بكارتينا، ب واتايا وى چەندى دەيت، كو بەرهەمى ئەدەبى تشتين ناسيار و بەرەلاف تيكەشكىنيەت و دكەتە تشتين سەير و نامو، كو بەرى نەا يئشچافى وەرگرى نەكەفتە- (شميسا، 2018: 417). د رۆمانا نورگازمەن ئەژدەهايەكيدا ئەف تايەتمەنديا رپاليزما ئەفسانەي بەرچااف ديت و رۆمانتيسى

شپايه گهلهك بوويه، كهسايهقى و همين دهرلوژيكي بنافرينيت و باشتري نمونه ژى (ريقه بهريا پشته فائيركنا پرؤزهين گهشتياريا دهر ياي) ئەف ريقه بهرى ل وه لته كيه كو چ دهر يا تيدا ينه و ئەف چه ندرى تشتهك سهيره بو و وهرگرى و لى خالا گرنيگ روويدانا وان بوويه و رهفتارين سهيره بين كو د هندرى ويدا روويدن و دنبه همى پرس و گومانى لدهف خوهندهفانى وهكى هاتى خويكارن:

دهما كو ههفالى مه رنجبر هاتيه كوشتن ته خو نيزيكي ديهنى كر، وى كافا نهنگى شين خو ژ ندرى ههلاقيت و هه مى لهشى خو
ژ ندرى دهرنيخست، تنى قول نيزيكي نهنگى راوستاى بووى و ته دستى خو بلندكر، نهنگى خو د سهر سهرى تهرا هافيت و تو
شپايى دستى خو دهه مى لهشى وى بهى. (تورگازمين نه زده هايهكى: IX)

ئەف ديهن ناموويه و غهريهك تام د نافدا هيه و ژ فى ديهنى هه وهرگر هايدار ديبيت، كو ئەو دهر بازي جيهانك غهريه بوويه و يا پره ژ سهيروه مهران. ديسان د ناف ئەف ريقه ريندا كهسايه تين سهيره هه و نمونا بهرچاف كهساتيا ريقه بهريا و كو ل دهستپيكي كهسك نؤمال و رهفتارين وى د سرؤشتى بوون، پشتى بهلاف بوونا ترسى ل ناف باژيرى، ئيدى ريقه بهر مروفين خوه ل خوه كومدكهت و دكهت پاريزفانين خوه، دهر كه هين ريقه برين دگر و دكهنه زيندان ژ بووى كارمندا. ههر ژ بهر ئەف چه ندرى ريقه بهر پشتى فان گورانكارينا گهلهك رهفتارين سهير و دهر سرؤشتى دكهت، كو همى سهرسورمانا هه مى زيندانينه. ژ وان، وهكى خواندانا هزرين زيندانيا و گوهليبوونا هه مى دنكا و فمخورانا خوينا و هند. ژ بهر ئەف چه ندرى زيندانى وى ب نه زدهها بنافدكهن، ئەوژى ژ بهر وى هيزا ميتافيزيكيه يا كوى وى هه مى، ديسان د دبالوگه كيدا د نافهرا كاوهي و پاييرى وى سه ليدا ديارديت كو ئە ريقه بهر خودان ته مهنك نه زهليه و نهمره و هها سالؤخدانا وى دكهن:

دهما سه ليم/ بايرى من ل سه رده مى نؤسانيان هاتيه زيندانكرن (بهرى سه دسالان)، جه ناي ريقه بهرى مه ل وى ده مى ريقه بهرى
زيندانى بوو. ئەز باش فى مروفى دنيا سم، ئەز دزائم ثقه ئەوه و من ژمئزه دزاني نه مريه (... لى نها ئەو سمبيلين قه يتانى بين ژيقه كرين.
باير ئەوئ تو ژى ديزى ديبت بهرى حهفتى سالان مريت، باير ژين ته بين بورى ژ سه دى ئو ئەف روودانا تو ديزى د ژين
شارزه ساليان ته دابوو... ها... كا يزه قه!... نه باير نه (تورگازمين نه زده هايهكى: 80)

نه بهر ئاقله كو، مروفهك هنده سالان ته مهنى ببت و نهمريت، لى شيسكار دخوازيت ديار بكهت كو رحا خرابى و نه باشيا دشيت يا نهمر و نه زهلى بيتن
فيجا د ناف ههر گياهه كيدا بيت.

د ناف ريقه بهر ريندا كوشتن و ئەشكه نه دانا زيندانيان ب ئاويهك نه بهر ئافل گهلهك پيشچافه، كو چه كين ئەفسه ران ژ كارتونينه و گوله بين وانژى كاغه زهن و
ژ فى چه كى هه ژى زيندانى بين دهين كوشت. ئەف تشته ژى تشتهك پارهدوكسه، ژبهركو مروف ب گوله بين كاغه زى نامرن. ئەركن زيندانيان ژى ل زيندانى
چينكرنا نوكنه يان و تشتين بكه نيه و پشترا ئەوان كاغه زان دكهنه خوارن و زيندانى بخوه وى خارنى دخون و يانژى ب ئەشكه نه داني لاشى وانا پرتيرت ديبت و
جاردن ساع ديبتهف. لى ب ههر ئاواي جيهانا د ناف زيندانى تام جيهانك سحر باره و رهفتارين كاركتهران گهلهك دسهيرن و بورهين عه جيب د نافدا روويدن،
كو دنبه همى بالكيشى و سه رنجا وهرگرى و ژبووى وى تشتين نوو كيم ديبته. ئانكو شيسكار تشتين كهه و نورمال بوو جيهانك نه نورمال و سهيروه مهر
گوهارتبه ههر وهك گهلهك رابه رين رباليزما ئەفسوونى ئەف چه نده دبه ره مهن خوه دا بكار ئينايى.

2.1.3. چاند و ميتولوژيا:

چاندا ههر ملله ته كى ژ كومه كا يروبوهر، نهرت، ميتولوژى، ويزه و زمانهك تايهت خوه سه ر پيئك دهيت و ديبته به شهك ژ ناسناما ئەوى ملله قن. ملله قن
كوردى ژى خودان چاندهك دهوله مهنه د خوه سه ره و ئەف گه نجينا بهادرا بو ئەف قولاجين زينا كورده وهرى بؤنه ئالقهك گرنگى نه ته وهى و بدريزاهيا ديروكى ملله قن
كورد خوه سپارتيه ئەف گه نجينى بؤ خوه پارستن ژ نافچوونى. شيسكارين كورد ژى ب دريزهيا ديروكى مفايهك مه زن ژ چاندا خوه كره بؤ قه ژاندا به ره مهن خوه بين
هونه رى و ويزه يى و گهلهك جارن ميت، ئەفسانه و كهسايه تين ديروكى بؤينه مزارين گرنگين به ره مهن ويزه يى و يا خويابه ژى رؤمانا رباليزما ئەفسوونى گهلهك
گرنگى ب ئەف چه ندى ددهت و دى دچهند خالهكان د رؤمانا محسنى دا ئەف چه نده هينته بهرچافكرن:

1.2.1.3 ئەفسانه

هه بوونا باهه تين ئەفسانه يى د فى جوهره رؤمانيدا، مينا په ناگه ههك تارامه بؤ شيسكارى، كو ب هيسانى ل ژير وى سيهه رى واتايين خوه دهر بريت. ههر
جاره كه، كو شيسكار ههست ب هندنى بكه، كو ههر ليدوانهك وى دى بينه سه دهه مى زيان گه هاندن بؤ جشاكى، په ناي بؤ ئەفساننى دبهت. (على، 1976: 62).
ئەفسانه بخوه ژى ژ راز و هينايان مشته و ديبته ئالاقهك بؤ گه هاندانا هزر و رمانين رؤمانئيسى. چه ندين سه دم هه نه باهه تين ئەفسانه يى خوه د فى جورى رؤمانيدا
بينن، ئەو ژى گرئيدانا كهسى ئەمريكا لاتينى ب كولتور و چاندا وان و داخبار بوونا وان ب شيسكارين ژ بهرى خوه. ماريكيز بؤ فى مزارى سى ئەگه ران ددهت ديار

کرن، کو فی جوړه رومانې بنفیسیت: به کم؛ دایرا وی هر تم حیکایاتین غریب بؤ فهدگیران. دووهم: نهو نفیسکارین نه فسانه، خیال و واقع ته فلی ته فلی هه ف دکرن، وه که ولیم فوکنه، فرانس کافکا، هر و هسان حیکایاتین هزار و نیک شهف ژی. سنیهم: دینتهک شعری بؤ واقعی (نهسود، 2015: 225). بابه تین نه فسانه یی کهرستین سه رکه یین فی جوړه رومانې نه، لی به لنی د واقعک ساده و ساکاردا، دهیت تیفل کرن، نهو بابه ت ژی، لیگه ریان، نهنی مان، سه فهر، ژیان، مرن، باشی، خرابی و هنت...

د رومانو تورگازمین نه ژده هابه کیدا مفایه ک باش ژ نه فسانه یان هاتیه وه رگرن و نهو نه فسانه بگایه نه نو هاتیه نه نه فراندن. مینا کا به رچاف مفا وه رگرن ژ نه فسانه یا کوهی ناسنگره، سیفه تین فه ره مانی رومانې و نا فی وی وه کی سه ره لهنگی نه فسانا کوهی ناسنگره و دیسان هه فریکوی وی ریفه به ری دایر یه و ل سه ر شیوه یی نه ژده هاک (زوحاک) رهفتارین دژوار دکهت و زیندانیان نه شهکه نهجدهت و ییکولیدکته گیانی نه مرن مینا داستانا کلگامیش بدهست بیخیت و به رده وامبیت ل سه ر خراب کار یا خوه وه کی دیار:

نهوین کو بچافین خو دین دین خوینا مه دهن و ل ملینشی نه ژده هاک دهن، نه ری، هه کو لهشی وی تیپنی دیت مار ژ ملین وی درده کفن و لهشی وی دخون. (تورگازمین نه ژده هابه کی: 56)

نه گه چ د نه فسانه یا ره سه ن ده هیزا خرابکار ژناف چویه و نه ژده هاک هاتیه کوشتن و نیدی نازادی هه می جمن باژی ری فه گرن، پیچه وانه د رومانیدا هیزا خرابکار ژ ناف ناچیت و به رده وام دیت نهوژی پشتی کاوه چاکوچن خوه ل سه ری نه ژده هاک دت بوویه رکه سه ر روودهت و هه می ژ وی بوویه ری مه نده هوش دین:

ژنشکفه، ژ ناف دوکیلی، ژ کووراهیا ژووری دره کته، هر نهو بخو بوو، ب به ژنا خو یا بلند و روپس، ب سمیلا خو یا قه پتانی یا زه پتکری فه، نه م هه می ژ ترسدا پاشفه چوین، گازی ته کر:

نهز نامرم... نیسی کهس نه شیت من بکوژیت. کاوه یی دهلال...

-... کاوه یی دهلال چه لهنگ فه جتی - من رحا نه هر مه نی، نهو په ریا من نیشا ته دای، یا نافرکری... (تورگازمین نه ژده هابه کی: 203)

پشتی چه ندین هه ولان:

-... هر جاره کا هوین من دکوژن، ژنوو ژ دایک دهغه، نووتر و به یتر، ژ وی مری په یدا دیم یا کو من ژ خوینا هه وه چیکری. نهز نامرم.

لماوی رومان ب فان چه ند هه فوکان بدوماهیک دهیت:

- من بریار یا دای هر و هر هه بم... نهز نامرم... نهز نامرم... (تورگازمین نه ژده هابه کی: 204)

رومانفیس خواستیه دیار بکته جهسته دمرن لی روح نامرن و نه زه لینه، ب واتاپهک دی نه گه چ جهسه دی ریفه به ری ژ نافجیت ژی لی نهو روحا خراب کاری هه زیندی ما و چویه د ناف جهسه دک دن دا، د نه فسانه و بیروباوه رین کوریدا دیالوگو و هه فریکه ک توند د ناقه را هیزا خرابکارا و باشیندا هه بوو و شیسکار تم درومانو خوه دا نهف نیشا دهه ریپشکریه و نه ریپن خوه ل سه ر دیارکریه. ژ بهرکو نهف مژار خوه دان دیروکهک که فنه لدهف ملله تی کورد و نیرانی و د ئولا زه رده شتی و نژدیاتیپیدا رهنگه دانا خوه هه بوویه و نه هرومه زدا خوادوندی باشی و چاکیه و نه هریم خوادوندی خرابیه و هه ردهم نهف هیزه د گهل هه ف نا کوکن، لی نه گه نه م بهوری ته ماشه بکه یی نهف هیزه د ناف روحی مرو فاند خوه ده ریپش دکن، ئانکو مرو فتن سه دهم و نه گه رین به لاقبونا باشی و خرابینه ل نه ری، لی فه لسه فه یی دینتهک جودا تر هه به و ل گوره ی هیزا کلیسی پارادوکس نهیت ژیان ژی نایت کو خرابی و باشی ژی به شهک سه رکه یی یین فی هه فریکینه. یان ژی سوکراتیس دینتهک هه تا مرو فتن خراب نهین، مرو فتن باش خویا نین. ب هر رهنگه کی لگوره ی دینتا رومانفیس هه فریکه باشی و خرابی هه فریکه که نه زه لیه و خوه د ناف روحا مرو فاند ده ریپشدهکته.

2.2.1.3 سىمپولن كەلتورى

1.2.2.1.3 سىمپولا ماری:

د ناف كەلتورى كوردواريدا ماری يىنگەھنى خوه بى تايهت هه يه. هەر ل گەل پەيدا بونا دونيانى "مار د ميتولۇژيا و چىرۆكىن گەلەك وەلاناندا هەنە، د جوهياتى و مەسىحىيەتيدا مار سەمبۇلا شەيتانپە. بەلى ل هندستانى مار ئافرانديەك پىروزە و خوهدى رۆلەكە گىرنگە د ئەفسانە و فولكلۇرىن بوديست، ژاينا و هندياندا، ل باشورى هندستانى و ب تايهتقى ژى ژ ئالىي رۆژئافا، د باغچەيىن گەلەك مالان دە بەرستگەھىن رىلا ماران پەيدادىن." (Garry & El-Shamy, 2005: XVII). بكارئىنانا رەمز و سىمپولن گەلەرى د رۇمانا فەھىل محسنىدا ب ئاواپەك هوستايانە سىمپۇلا ماری بەرچاف دىت وەك بى رەنگى ھاتى:

كۆمەك كاغەزان دراندن و ب ئەردى وەرگىن، ئەف پىرتىن كاغەزان بوونە مار... ئەف چەندە گۆتن و فەگوتن، هەگەر راستىت هەر مارەك ژ وان ماران بدزە، ل بېش چاقىن مە بلا ب تەفە بدەت... (ئورگازمىن ئەژدەھايەكى: 147-146)

ئەف بوو يەر مينا بوو يەرا هەز رەقى موسا پىنغەمبەر، كو ئەو كوپالى خوه دەھافىزىت دىتە مار، لى د رۇمانا نافھاتيدا بوو يەر ب رەنگەك نوو ھاتىتە پىشاندىن، ئانكو مفا وەرگىن ژ كەرەستە و ئالافىن كەلتورى خالەك پەسەندە د رۇمانا رپاليزما ئەفسوونيدا، نەخاسم كو ئەو بابەت ب گيانەك نوو ھاتىتە پىشاندىن. بگشتى مار د ناف كەلتورى كورديدا بوو يەر رەمزەك گىرنگ و ماری رەش وەكى ھەفال ھاتىتە نىشاندا، لى ب پىرانى مار موتىفەك ئاستەنگ گىرە د كەلتورى كوردى و جىھاندا، د رۇمانا فەھىل موھسنى ژىدا مار موتىفەك خرابكارە و نونەرتيا ھىزا ئەھرىمەنى دكەت:

ئەز گەلەك خەرىب بوو يەر ژەھرا ماری ژ ددانىن وى ب دووشم، گەلەك ژمىزە يە من چ مار ب دەستىن خۇ نەگرتىن. بىرا من دەھىت ھەكو ئەز ل گوندى دژيام، ھەمى دەمان مالا مە يا ژى بوو ژ وان كەسلىن ماران بىشەداى، من ھەمى دەمان دكرن و برىنن وان ساخدرن، چ جارار من نەشىايە كەسلىن برىندار ب لەقا ماری ژ ناف دەستىن من بدزىت، من تەسلجا ماران يا ھەي. (ئورگازمىن ئەژدەھايەكى: 150)

2.2.2.1.3 سىمپۇلا ژمارەين:

ژمارە دىروباوەرەين گەلەك مللەتاندا جھى گىرنگىداننە، بەلكو ئەو بىتنى ھندەك ھەژمارىن ماتماتىكى و ژمىربارى نىن، ب تايهت ل دەف مللەتىن ئارىايى سىمپۇلا ژمارى يىنگەھەك ئەدەبى، دىنى و سىتراسى و جفاكى يى مەزن گرتىتە، نەخاسم ژمارەينىن تاك گەلەك بەلاقىن د ناف مللەتىن ئارىدا. لى ژمارا ژ ھەموويان گىرنگىت ژمارە ھەفەت (7) ە و مېزوويەك كەفن د عەقىدا مللەتىندا فەگرتىتە (رەسۇل، 1998: 12). ئەف دىرۆكە ژى بوو پەيدا بونا مرقۇبىن دەستىپكى فەدگەرىت و بۇ بىر و باوەرەين وان و شىرۆفەكنا مرقۇبان ژ بوو ئەفسانە و ئائىنان. د رۇمانا فەھىلى دا ژمارە وەكى نەرىتەك رۇمانا رپاليزما ئەفسوونى جھەك تايهت گرتىتە:

ئەفە نە شەسەد و پىنجى و سى خىچىن سالنامىنە، ھەر كۆمەك پىنج خىچك نوونەرتيا پىنج جارار دكەت (...). بەلى پا بىشتى شەسەد و پىنجى و سى جارار ئەز گەھشتمە وى دەرتەنجامى كو پىسامى بلىد، ھەف جارار بەرىكا چەيىن يا بكارئىناى. (ئورگازمىن ئەژدەھايەكى: 66-65)

ھەر رۆژ چل خۇبەخش، چل جەلاد، چل وەرىس بۇ ھەلاويستىن. چل قامچى، چل رىزىن داوەتى و شەھياتى، ھەر چل پىككە قامچىن خۇ رادھافىزە بىشت خۇ (...). دەمل دەستەر چل قامچى پىككە ئاراستەن رادھافىشتا خۇ بەرۇفاژى دكەن و چىكىن خويىنى ھەتا دويراتيا چل مېتران ژ ھىلا ئەشكەنجى د بەشن. (ئورگازمىن ئەژدەھايەكى: 129)

وەكى ديار ئەف تەككىك ئىكە ژ سىباين ديار ژ حىكايەتىن مللى و دەفكى يىن كەفنا. رۇمانا رپاليزما ئەفسوونى ژ ئەفنى خالى ب گىرنگى وەردگىرىت و نىسكارى ژى ب زانا بوون ئەف تەككىك بو دەولەمەندبوونا رۇمانا خوه بسباين رپاليزما ئەفسوونى بكارئىناينە.

3.2.1.3 بىروباوەرەين كەلتورى

مللەتىن دەستىپكى خودان ھزرگىنەك ئەفسانەيى بوون و وان پىرانىا جارار دىمەن و رەوشىن سەير ب دىدگەك ئەفسانەيى شىلوقەكرى و چارچوڧى وى بوو يەرى مەزنىر و پىنەكرى و ئەف دىتن و شىرۆفەكرن بوونە بەشەك مەزن ژ ھشەمەندىا وى مللەتى و چوويە د ناف بىر و باوەرەين خەلكى دا. دىت ئەو تىشت نە

4.1.3 به‌فک‌هاندن و په‌یوه‌ندی (تیکه‌ل بوون):

تیکه‌لکرنا هینا پین خه‌یالی و جفاکی، تیکه‌لبوونا دوو یان چهند شیوه‌پین فه‌گیرانا چیرۆکی، تیکه‌لبوون یان ته‌قلبه‌قبوونا ناسناما دوو یان چهند که‌سایه‌تین چیرۆکی و په‌خه‌کرنا وان، (هه‌مان ژیدەر: 113) تیک ژ هینا پین گرنگین رپالیزما ته‌فسوونیه. د رۆمانی دا فه‌هیل محسنی که‌سایه‌تیا ریقه‌به‌ری د ناف دوو شیوه‌یان دا پیشاندایه و ئەف چهنده ژوی وەرگری بوویه جمی مهنده‌هوشی، کائابا کیش ب دروستی ناسناما ریقه‌به‌ریه. جارنا ل سەر شیوه‌پین مروفه‌ک نورمال دهرده‌کفته پیش و جارنا ل سەر شیوه‌پین ته‌ژده‌هه‌به‌کین خودان هیز و شیانین ب سنور و خوینیز هاتیه پیش. لئ رۆمانتقیسی که‌سایه‌تیا وی یا دووی زیدتر وه‌کی ده‌لیشه بو خوه دیتیه، ژبووی په‌خه‌کرنا گه‌له‌ک مزارین سیاسی، جفاکی، که‌لتور و هزری پین کومه‌لگه‌هی.

که‌سه‌به‌تایا نورمال یا ریقه‌به‌ری گه‌له‌ک ته‌قلبه‌فه، جارنا نامازه بو دهیت کرن کو ئەو ریقه‌به‌ری زیندانه‌کین بوو ل سهرده‌پ رژیا به‌عس ل عراقی و هوسان دباردکه‌ت:

من کاری خوه کره‌ لینگه‌ریان ل فی ته‌ژده‌های، چ زیندان من نه‌هیلان ژ دویر زیره‌قانی لئ نه‌کرپین ژ بنگه‌هین ته‌منی یان ئستخباراتی نه‌مان من خوه ژ دویره‌له‌ر نه‌دقه‌شارت. (تورگازمین ته‌ژده‌هایه‌کی: 32)

ده‌ما کو سه‌لیمی سه‌دسالی ئەفی ریقه‌به‌ری د تله‌فزیونیدا دینیت وها دپیزیت:

کورئ من باش گوهری خوه بدین ئەز باش فی مره‌فی دنیا سم، ئەز دزائم ئەفه ئەوه و من ژ میژه‌ دزانی نه‌مریه، ئەز ژئ تها نه‌مریه و پشتی بینه‌کا دی بدئ مرم، لئ سه‌دومئ نه‌مرنا من ئەوه کو ئەز فی ناخفتنی بگه‌هیمه‌ ته، ئەفه ئەوه لئ نه‌ا ئەو سمبیلین قه‌یتانی پین ژئقه‌کرین. جلکین خۆ پین له‌شکه‌ری پین ئیخستین و به‌داه‌ک ز بونبانه‌ک پین گرن‌داین، لئ دین فی به‌دایه‌پ فه‌ دو مار پین هه‌ین، هه‌ر ئیک پین ل سەر ملله‌کئی وین من ب چافین خو پین دیتین. سه‌لیمی دگوت: ئەز ژ گرتنا وی بو پینوسی دزائم ئەفه ئەوه، هه‌ر ب فی رنگی قامچی دده‌ستی خۆدا دگفاشت... ئەز ژ ده‌نگئی وی دزائم ئەوه هه‌کو ستران ل به‌ر شرکین خوینئ دگوتن... ده‌نگئی وی مینا ده‌نگئی بوقا بوو. گوهری خۆ بدئ کورئ من، ئەف جاره گوهدارییا با پیری خوه بکه: ئەفه ئەوه. (تورگازمین ته‌ژده‌هایه‌کی: 80-81)

رۆمانتقیسی نامازه ب چهندين سهرده‌مان کره‌ (ده‌وله‌تا عوسانی، حکومه‌تا به‌عسیا ل عراقی و سهرده‌پ حوکمارنا کوردان) ئەفه ژئ که‌تواره‌ک راستینه و ره‌نگه‌دانا ژيانا کوردانه کو د سهرده‌پ هه‌ردوو ده‌وله‌تین عوسانی و عیراقیدا گه‌له‌ک زولم دیتیه. دیسان ته‌قلبه‌فکرنا که‌سایه‌تیا ریقه‌به‌ری ب فان سهرده‌مان فه‌ نامازه‌یه بو هندی کو دوژمنی کورد هه‌می وه‌کی ئیک ره‌فتاری ل گه‌ل کوردان دکهن. خوه ئەگه‌ر رۆخساری وان ژئ به‌پیت گهورین، به‌لئ ره‌فتاره‌ک جینگر هه‌یه. له‌ومان ژئ که‌سایه‌تا ریقه‌به‌ری جارنا مروفه‌ک نورماله و جارنا دیتته ته‌ژده‌ها و مروفه‌ک ته‌فۆسنی کو چ جارنا نه‌مریت وه‌کی ئەو بخوه ل داویا رۆمانی دپیزیتته زیندانین شوره‌شگیر: "من بریار یا دای هه‌ر و هه‌ر هه‌م... ئەز نامرم... ئەز نامرم... ئەز نامرم."

دیسان رۆمانتقیسی د شیوه‌پین فه‌گوتنا رۆمانیدا ته‌قلبه‌فی درۆست کره‌ و دم پاش و پیش ئیخسته و به‌حسئ چهندين سهرده‌پین ژ هه‌فجودا دکه‌ت و پیکولی دکه‌ت هه‌میا پیکه‌ گرنده‌ت و که‌سایه‌تا ریقه‌به‌ری ژئ به‌ره‌هه‌بیت. د گه‌ل تیکه‌لکرنا شیوه‌پین ریالیتی و ناشویی و پین سالوخه‌تین ریقه‌به‌ری جارنا ل سەر رۆخساری مروفان و جارنا ل سەر رۆخساری ته‌ژده‌هاکان و ئەف تیکه‌لکرنا که‌سایه‌تی و دم و فه‌گیرانین که‌تواری و ناشویی بنه‌مایه‌ک په‌سه‌نده ل ده‌ف رۆمانا رپالیزما ته‌فسوونی.

تیک: که‌سایه‌تیا ریقه‌به‌ری (1- جه‌لادئ به‌عسیان 2- ریقه‌به‌ری زیندانا عوسانیا 3- ریقه‌به‌ری دایرئ) دوو: دم: (1- سهرده‌پ عوسانیا 2- سهرده‌پ به‌عسیان 3- سهرده‌پ نه‌ا -چیرۆکی-) سی: شیوایی فه‌گیرنا چیرۆکی: (1- که‌تواری و رپالیزی 2- ناشویی و ته‌فسوونی).

5.1.3 مه‌تنبوون (ده‌قبوون):

د نه‌جامئ ژنافچوونا سینورین د نافه‌را خوانده‌فان، ئیسکار و که‌سایه‌تیندا، ئەو دهره‌فت چیدیت کو هه‌رکه‌سه‌ک دشیت د جیهانه‌کا دیدا پیاسه‌یان بکه‌ت، بزیت و باندوری ل بریارین که‌سین دی بکه‌ت. ئەف شیوه‌یه ب گشتی بریکا دوو شیوه‌یان دیتته پیش، تیک، ره‌وشه‌که ب دریزه‌یا وی خوه‌نده‌فان و ئیسکار

یان بینه د چنه د ناف مه تیدا. دوو، ره شه که کو که سایه تین بهرهمی ژ جیانا مه تنی دهر دکه فن و دچنه جیانا دهره می مه تنی (کسیخان، 1390: 117). بگشتی، مه به ست ژ فی شتواری نه وه نفیسکار گوتن، باوه ری، خه ون، ترس، فکر، شکسته ن و هه رتشتی خوه ل پشت که سایه تیان بغه شیزیت و دهر برینی ژئی بگه ت.

د رومانی دا گه لک بیر و بوچونین نفیسکار ل زارده فن هنده ک کاریکته ران هاتینه ناراسته کرن، کاوه ژ بو کو باشه روژه ک گه ش بخوه په یدابگه ت خودان گه لک هیثی و نارمانجه، لی لداوین هه می ژ بهر هه سودین داهینانا وی دهیت زبندان کرن. سو فی که ریم ژی بوو ژیا نا گوندیان ژ نه ژده های قورنال بگه ت قوربانک مه زن ددت، لی ل داوین پوشانی وی خه با تا خوه و کوشتنا نه ژده های دیت، ژ بهر کو ل داوین وی بوو وی دیار بوو خه لکی گوندی مرو فین نه و پهرک، بیتراده نه و نه به ره فن قوربانین بدن بو بده ستختنا نازادین. ریقه بهر ژی خودان گه لک هیثی و خه ونه لی لداوین ژه رها جفاکی درزینته مه ژین وی و دبینه مرو فک عه شیرچی و چاقرسیای و پیکولیت که ت خه و نا خوه ل سه ر حسابا ژنا فبران که سین دی بگه ته راستی.

گهورینا ریقه بهرین ژ بو زبندانی و نه شکسته نجه دانا کارمه ندان و کوشتنا وان نامزه به ک دبه، کو نه ف هه دبینه ره مزه ک فه شارقی ژوی دهر برین ژ پرسگریک و ناریشه یین سیاسی، وه کی نه شکسته نجه دان، کوشتن و خوینرشتنا وان نامژی ددن ده ستبه لاته ک دکاتور و داگیرکه ر، د گه ل هندی نامزه دان ب هه لیزاردن و ده نگدانا زبندانیان په رده یین ل سه ر هنده ک مزارین گرنک رادکه ت، زبندانی ده نگدانی دک کانی دئی کیش زبندانی پتر ده نگان نیت بوو جه لده دانی، ل هه مبه ر نه فنی زولنی کومه ک زبندانیان خوه ژ بوی سه رهلدانا شوره شی ناماده دکن، داکو دوماهین بزم و زوردارین بهین و ژیا نا نازادین بده ستقه یین. بگشتی نفیسکارین هزر ویرین خوه یین سیاسی، جفاکی و که لتوری لپشت که سایه تین ریقه بهری، کاوه، سو فی که ریم و رهنجه ر و هتد، دهر پشکرینه دگه ل هندی نفیسکاری چ سینور د نا فبه را که سایه تین خوه و خوه نده فانیده ناهیلیت د بهر سفه کا نامه یین ده ژبو کاوه و هه هاتیه فه گیران:

تو ژی دزانی و خوانده فانی فی چیرو کئی ژی دزانت کو دغیت نه ف نه ژده های بهیته کوشتن و دئی هیته کوشتن.

توو... نه ری توو نه وی چافین وی بمان په بمان په حن بووین، من به حسا ته به خوانده فانی فی په رتوو کئی، ته چند دره وین شرین ل خوه کرینه، ته چند ریکین دریزین ل نا فا نارینانی هه لیزارتیه ل شوونا مه شینا ل ژیر رو ناهین تنی دا که س کر تیا ته نه به نیت؟ نه ف دانوستانده کو دگه ل ته. نه ری ته خو د نا فا دیوارین فی زبندانی دا ل چ قولان نه دیتیه...

وه ره دا بو ته بنیم دئی چاوا ریقه بهر هیته کوشتن. کاوه یین بریز تو ژی یی ناماده به دا چیرو کا شوره شی فه گیرین. (نورگازمین، 186)

ل فیه ر نفیسکار داخزین ل خوانده فانی دکه ت بال خوه بده ت چیرو کئی و ل گه ل بوو په ران به شیت، کانی دئی چیرو ک گه هیت چ ناست. که واته نه ف چهنده نامازیه بوو وی په کی کو خوه نده فانی چیرو کئی بخوه نه دوره ژمان پرسگریکان و به لکی نه بخوه ژی ژ فی چهنده دنالن و هه مان ناریشه و پرسین نفیسکار دبیزیت هه مان پرس و ناریشه یین خوه نده فانی ژینه یان ژی نه و ژ وی نه دورن. ژبه ر هندی نفیسکار خوه نده فانی دکه ت د ناف تیکستی رومان خوه ده و پشکار ده که ت ل گه ل وان مزاران.

6.1.3 دوه بندی و هه فسه نگیا د نا فبه را راستی و نه فسوونیندا:

رمانا ب شتواری رپالیزما نه فسوونی دهیت نفیسین د ناف وان دا جیانا راستین و جیانا خه یالی دگه ل نیک تیکه ل دبن ول کیله کا هه فدوو همدگرن. بگوتنا ج. نه ریکسون 1995: نه ف هه ردوو جیانا د شه رت و مه رچین بته مامی وه کی نیک و مله ل همدگرن. (وه یسی، ته بار و یین دی، 1394: 119). نانکو د دوخه کی ته مام هه فسه نگدا هه فبگرن. د رومانیدا ب باشی نه ف تاییه تمه ندیه بهر چا ف دبیت. بو نمونه دونایا کو ریقه بهر د نا فا دزیت تیکه لیه که د نا فبه را که توار و نفوسنیدنا و جارانا ریقه بهر ره فنارین نورمال دکه ت دگه ل فه رمانبه ران و جارانا ژی ره فنارین نه فسوونوایی دکه ت، ب ره نگه که یی به شه ک ژ فی که سایه تی (هه م خه یاله) و به شک دی (هه م راستیه)، هه ر ده ما پیتھی بگه ت ل دونیا یا که توار ی بهر ف دونایا نه فسوونی دچت و پیچه وانه ژی.

1.6.1.3 که سایه تیا ریالیتی یا ریقه بهری:

جه نانی ریقه بهری پشتی دامه زراندا ریقه بهرین ل سه ر داخوایا هنه ک که سان ژ سه رانین بلندن و ولاتی (دئی نا فکه یین ب: لایه نین په یوه ندیارد) فه گه ریا و وه ک نیکه م ریقه بهر ب دئی خو یی که شخه و ب به دله یا خو یا نه ور و یی و بهر چا فکین خوه یین ره ش هاته د نا فبه یی

ریشه بهرین فیه، ب دیمه کنی پری گرتین هاته دستنی مه همیان، ب که یف ئافاهی و دامه زراندا مه وهک فه رمانبه رل مه پیروژکر، پشتی ل ژوورا خو عیمزال سهر دست بکاربوونا خو کری داخوازا ئیکه م قهوه کر ل ژوورا خو ول سهر میزا خو قه خواری. مه ژی ب دلکئی تری حه زرت ل بهر ده رگه هنی ژوورا وی ته ماشه بی فنا لغینین وی یین تری ته کنیتین نه ور فوی کر. (نورگازمین نه زده هایه کی: 3)

ل سالا بینجی گهورینه که مهن که فته ره کنی ژیا نا وی، هه رچه نده نه مرؤقه کنی دینار بوو لینی وهکی مه ل ده می شنیژی دا بینی گوریا خو یا ژ بی خو کری، په تلوونی خو یی هه لای و نه عاله که لاستیکی یا پرتقالی یا دپی، ژ ژوورا خو ده دکته و ل تولیتی ده سنقنیزا خو دشیشته، شه ملکا خو ژی دئنا و دهاته ژوورا شنیژان دگهل فه رمانبه ران شنیژ دکر. ده مژمژرک ب فی کاری ژی فه دیورانده.

ئهف رهفتار و سالوخه تین ریشه بهری تام د ریالیتی و که توارینه و چ دیمه و نشین سهر ژ که سایه تیا وی ناهیت گومان کرن، به لکو رومانقیس بئاوایهک هوستایه نه که سایه تیا وی یا که توری ئافکره و ژ هورکارین که لتوری، هزری و باوهری دگهل رهفتارین وی.

2.6.1.3 که سایه تیا نه فسوونی یا ریشه بهری:

پشتی ریشه بهری بریاردای ریشه بهرین بکه ته زیندان، ئید بوویه ر و رهفتارین ریشه بهری ژ سنووری واقعی ده ربازی سنوورین وهم و نه فسوونی دین، نه وژی پشتی شیایی د فیدویوه کیدا ژبوو ده رگه هنی راگه اندنی هه می دیمه نین نه شکه بجه دان و کوشتا زیندانیان بوو دیمه نین نورمال و که یهف و جوشا فه رمانبه ران بگهوریت، هه می کارمهند مهندهوش دین نه و چوان کاریه وان دیمه نین هوف و ترسناک بوو که فوهشی و جوشی بگوه رینیت کو هه تا بشیت باندوری ل سهر بیردناکا هندهک زیندانی بجه ژی بکه ت. کو نه و د خوه شیا دانه و دکهن، نه کو د زیندتنی دانه. د دیمه نک دیدا، هوسان هاتیه نمایشکرن کو ریشه بهر پشتی شیایی هیزهک نه فسوونای وی بدهست بخت، هه می تشتان بزایت و هه می دهنگا گوهلیت، بریاری دت رمنجه ری بکوژیت، چونکی وی بزافکر بوون دیمه نین ترسناکین زیندانی بگه هینه ژ ده رفا دا کو د هه وارا وان بهین، پشتی ریشه بهر رمنجه ری دکوژیت خوینا سهری وی دکته د نا ف و یسکی خوه دا و فردکته بان ژی ده ما کو ئاشیسی خارنگه هنی هزر د ژه هردانا وی داکری و نه و ب وان هزرا دزایت و ئاشیسی دینیت: "دیسا تشته کنی دی ژی بو من ئاشکه رابوو: که س نه شیت ئیدی خو هزر ژی دکوشتا جه نای ویدا بکه ت." ب هه ر ئاواپی ئیدی زیندانی ژ رهفتارین وی یین سهر و نه فسوونای ماتمابی دیمه ن:

هه میان زانی کو ئیدی ژیا ن نه ما د سنوورین واقعیدا و ئهف ریشه بهر نه ئیدی نه بهس کونترولی ل سهر فی زیندانی و لایه نین ده رفه بی زیندانی دکته، به لکو هیزه که نه نی وی شیایی دده قی کونترولی ل سهر بوویه رین میتافزیککی ژی بکه ت. مهندهوشی چاف بلوقکرن، ما چاوا نه هنگ ژ بن نه ردی ده رده کفیت، ئو چاوا روینی نه ردی ئیدی دشیت بو فی نه هنگی/فی وهه می روینی ده رباپی بیت، شل و نه رم لینی بو مه و راگرتنا مه نه ردهک هسک بیت؟ (نورگازمین نه زده هایه کی: 94)

هه گه ر که سهک ژ مه جار کنی ژی ل بهر گوهی نه فسه ره کنی دی گازندهک ژی کر یا، ده ملدهست جه نای وی گوهدل مه دب و ژ وی دوورتی دا ژ ژوورا خوه ده رده کفیت، به رده ف مه فیه ت، بیین وی نه فسه ری گری ت یی کو گازنده ژ دادوهریا جه نای وی کرین. (نورگازمین نه زده هایه کی: 119)

رومانقیسی هه می بوویه رین خوه ژی گه لکه جارن وهکی هه می که توری نیشاندینه و هندهک جارن کره وهم و ئاشوویهک، ژبه رکو جارنا نه هنگ ژ بنی ریشه بهرین ده رده کفن و بنه رده دیونه ف و جارنا عه ردهک رهق و هسکه:

دینین چهن دین جارین دی نه هنگی شین ژ بن نه ردی ده رده کت و دیسا له شنی خو تقوومی کاشینن نه ری لیوانکا ئافاهی کر.. (نورگازمین نه زده هایه کی: 191)

7.1.3 لومه کرن و په خنه گرتن:

د ئه فی به شیدا ئیسکاری شیوازی ریالیزما نه فسوونی ندرینه که په خنه بی و لومه گه ری هه یه ل سهر جیهانینیا نه فسوونی یا ریالیزمی، به لینی برهنگهک وهه، د ئاقه را فی ندرینه دوراتیهک هه یه، کو وهرگر هزر نه که ت ئهف روانگه ه ژ جیهانینیا ئیسکاری هاتیه وهرگرتن. (وهیسی، ته بار و یین دی، 1394: 126). ئیسکاری ریالیزما نه فسوونی بریکا کاریکنه رین خوه لومه یی له ندهک تشتان دگریت، یی کو وهرگر هه ست یی بکه ت نه وهه ست و ده رینه یین ئیسکاری بجه نه. فه هیل محسن ده مال سهر هه شمه ندیا جفاکی دئاخقیب ب ریکا کوهی ده ما دیالوگی دگهل ریشه بری دکته، په خنه یی ل کومه لگه ها خوه دگریت:

من ژی پرسی تو ژ بهر چ فه گه ریا په فه ژ نه ور فویا؟ ماته نه دزانی ئه ف و لاته چ جار وهکی نه ور فویا لینی ناهنی؟

سه‌مه‌ته‌کې پيتر بهرستا من دا، لې چې ناخشنين وي نه بهرست بوون بو پرسا من. من تېنييا هندې کر کو هه‌تا ژه‌هرا رووتين و دوروتيا في حشاکي يا رشتنيه د ناف که‌سايه‌تيا وي ژي دا (... دگهل هندې من تېنيي کر ئيدي ب زمانه‌کې سياسي و زمانه‌کې ره‌هوان دناخشيته و به‌حسني فيداکاري يين بنه‌مالا خو دکته (تورگازمين نه‌ژده‌هايه‌کې: 11)

چند سالن نه‌م ل پشت فان ديواران ب في چه‌کې في فيشه‌ک هاتينه ئاسي کرن؟ چ ئيانه‌ک مه‌زنه. چ پلانه‌کا نه‌هرمه‌نانه‌يه. که‌س ژ مه‌ هنر دهندې دا نه‌کړيو کو روژه‌کې ژ روژان دو زله‌هان ل سنيله‌به‌کې بدين، بو تاقيرن بزائين کا تهنه‌نگين وان دې شين چ ل مروفي که‌ن؟ نه‌م هنده ژ ژيانا خو دترسيابه‌کې کو چ جارن هه‌زا به‌رخوداني بين ل کابوسي مرفي يين د مه‌ژپي مه‌ دا بکاري ژ في زينداني ده‌رکه‌فين؟ به‌ري جه‌لا د بگه‌هن، به‌ري يه‌کا سينداره‌داني ب مه‌را بگه‌هيت، ده‌رگه‌هين زينداني مه‌ شکاندان و ره‌في باين. بوچي مه‌ وه‌نه‌دکر؟ بوچي که‌س ژ مه‌ خو‌گوري يين دي نه‌دکر؟ بو؟ گه‌لاهک گه‌لاهک، هه‌گه‌لا تیک ژ مه‌ خو‌کړيا قوربان، يان دا مريت ب سه‌رلندي. يان ژي دا زانين کو تهنه‌نگين فان سنيله‌يان فيشه‌ک تيدا نين و خو نه‌شيلن لبر زله‌هکا مه‌ بگرن. بو؟ يومه وه‌نه‌دکر؟ دياره نه وان تهنه‌نگين يين کاخه‌ز نه‌م دقيرئ فه زينداکريين، به‌لکو وي ترسا د ناف مه‌ (تورگازمين نه‌ژده‌هايه‌کې: 87-88)

رؤمانقيس ديار دکته جفاکا روژتافاي جفاکه‌ک هشير ل سهرخويه، لې جفاکا مه‌ هيش د قوناغا خو‌ه‌گه‌ريانديا په و هيش خو‌ه ناسنه‌کړيه. ئانکو رؤمانقيس ب ريکا کارينکه‌رين خو‌ه خالين لاوازين کومه‌لگه‌ها خو‌ه ديار دکته و ره‌خنه دکته، ژوي بده‌سته‌ئيدانا هه‌ر ئامانجه‌کې که‌د و قوربايه‌ک مه‌زن لازمه، لې نه‌گه‌ر چ که‌س ئاماده‌نه‌ين خو‌ه بکن قوربان نه‌و ئارمانج بده‌سته نائيت، فيسکار ديار دکته بزافين مه‌زن بتني دشيت ژ که‌سي ده‌سپي بکن و نه‌و که‌س بقوربايدانا خو‌ه که‌س دن هشير بکه‌ت، له‌وما نه‌و خالا خو‌ه‌ناسيني يا کو به‌رزه د ناف هندوري مه‌دا، گه‌لاهک گرنگه‌ هيت فه‌ديت و هه‌ر که‌س خو‌ه ناس بکه‌ت. 8.1.3 کياتي و هه‌بوون:

تيک ژ جياوازين شيوزي رپالزما نه‌فسووني د گهل فيسيين فهنزاي نه‌وه کو، بوويه‌رين خه‌يالي (ئاشووي) ب شيوه‌به‌کې ده‌مکې (کاتي) و گه‌لاهک کيم دووباره دبه‌فه، لې دده‌مه‌کيدا دفيسيين فهنزاي نه‌ف روويدان و بوويه‌رين نه‌فسووناوي به‌رده‌وام د نافه‌روکا چيروک و رؤمانيدا دووباره دبه‌فه. ميناکا به‌رجا فنه‌في شيوزي د رؤمانا فه‌يل محسندا ئافزکنا وي په‌ريته نه‌وا ژمزي هاتي دروستکرن کو نه‌و ديه‌في سه‌ير به‌س جاره‌کې ده‌رکه‌فيت ييش:

هيني هيني وي مژال نافا ئافهي بوويه نه‌ور ده‌ست بکوته‌فه‌بووني کر و د ده‌رگه‌هين ژوورا وي را هاته ميژتن، پيچ پيچ، نه‌ف مژه ل سهر وي ته‌ختي ب چارچه‌فا سور نخاقتي، ل به‌رامبه‌ر ميژه‌يا وي کومه‌فه‌بوو. دگهل هندې، من تېنييا هندې کر کو رته‌به‌ر يي بجوش و له‌زاتي وان زفروگان ل سهر وي ده‌ستفيسي رسمدکه‌ت، بله‌زتر و بله‌زتر کاخه‌زين زين ده‌ستي وي دپه‌شن، خو‌ه‌يا بناف چافان دا ده‌يته خو‌ار و هه‌مي له‌شي وي يي دخوهني وه‌رديت، به‌زيه‌کې دگهل په‌يها دکته ل سهر وان کاخه‌زان... دگهل رينا ده‌ستي وي، نه‌و مژه بوو که‌چکا رويس ل سهر وي چارچه‌فا سور، وه‌کي فينوسي ل سهر ته‌نشتا خو‌رازاي و پرچا خو‌يا ره‌ش و خه‌لاهک پشت خو‌ پزاله‌کري، تبلين خو‌ هيني دلپشين چارچه‌فا سور ددان، پاشي يي کو تېنييا هه‌بوونا که‌سي بکه‌ت دژورفه، نازک ييئين خو‌ هافيتن. (تورگازمين نه‌ژده‌هايه‌کې: 138)

پشتي رته‌به‌ري پيکول کري و ده‌ستريزي کري سهر وي که‌چا ژ مزي دروستبووي ل داوي ئارمانجا وي پيک ناهيت:

لې دگهل بلند بوونا ده‌نگي وي، ب گه‌هشتنا سهر ليئا تورگازمي، وي هند خو‌ ديت کو چ د ناف ده‌ستانا نينه، نه‌ف که‌چه وه‌ک چاوان له‌شي وي خو‌ ژ مزي دايه تیک، ب يه‌ک چرکه بوو مژ و ژناف ده‌ستان ده‌رکه‌ت... رته‌به‌ر ل سهر ليئا تورگازمي هيله بتني... (تورگازمين نه‌ژده‌هايه‌کې: 139)

نه‌ف بوويه‌ر مژارا سهر که‌يا رؤمانيه کاتي رته‌به‌ر دي چاوان شيت وي هيزا نه‌هرمه‌ني (خرابکار) ل سهر شيوه‌ي ئافره‌ته‌ک جوان مينيا خو‌ه‌داوهندا جواني فينوسي دميتولوجيا يونانيدا، ژ مزي و نه‌ورين ره‌ش ئافرينيت و ئافز بکه‌ت و مه‌رم ژ في بوويه‌را نه‌فسووني ب في رنگي دا هاتيه ديارکرن مه‌ره‌ما في نه‌ژده‌هاي بفي کرياري نه‌وه: مروف و نه‌هرمه‌ني تيکه‌هل بکه‌ت... دفتت نه‌م ريکني لې بگرين (تورگازمين نه‌ژده‌هايه‌کې: 139)

هر چند دیمه نئیکیدا نه ژدها نارمانجا خوه بیگ نائینت و نهو کهچ ژ دهستان دجیت و نافر نایت، لهوران زیندانی پیلانا شوره شه کن ددان کو بهری ریشه بهر نارمانجا خوه بیکیکینیت سه ری وی ب هرهشین، لی بی کو نهف دیارده جارهک دن دوباره بیتهفه نه ژدها دکاریت نارمانجا خوه بیکیکینیت و بتنی بگوتن ب شوره شگیران رادگه هینیت:

... کاوه بی دلال چه لنگ چه جنتی... من رجا نه هریمینی، نهو په ریا من نیشا ته دای، یا نافرگری... (نورگازمین نه ژدها به کی: 203)

9.1.3 بیده نگیا نیراده یا شیسکاری:

ژ خالین دی یین رپالیزما نه فسوونی بیده نگیا و مات بوونا شیسکاریه و دیارنه کرنا ههست و کارفه دانین خوه به یان ژی نالیگریا وی ژ بوی بوویه ری نه که توارى (نهو، خوه بی نالی دکت و بریاری ژ بوی وه رگری دهیت). شیسکار د نه فی تابه تمه ندیندا بوویه ر و هتیا یین دهر سرؤشتی و سوریا لی یین د رپالیزما نه فسوونیدا پیشان نادهت، دا کو بو خونه ده فانی دیار بیت، کو نشتی باش و خراب (گونجایی و نه گونجایی)، دوو جه مسهرین دژهر و ناکوک کول دژی هه قدوو شوره شی ناکهن و هه قدوو نیکار ناکهن. ژ بهر کو دهر سرؤشتی د هوندری که سایه تیان و فه گزیدا د جیانا فه گزیرانا چیرؤک و رومانیدا کامل بویه (وهیسی، تبار و یین دی، 1394: 124). ل گورهی گوتنا فارس، کو نیک ژ تیور دانه رین نه فی شیوازیه، دپژیت: "د تیکستین رپالیزما نه فسوونیدا، بوویه ری دهر سرؤشتی بابه تین پیوه ری و ناراسته کری نین، به لکو هندهک بابه تین ناساینه و وان بوویه ری دژیا نا روژانه دا روویدن و دهین په ژراندن و دگهل عه قلابهت و مادیه تا رپالیزما نه ده بیسه دگیرداینه و د ناف هه قدودا دهینه هوناندن." (کسیخان، 1390: 120). ژ نه فی نالیسه هه بوونا فه گزیره کنی بی مه بهست و بی نالی، کو روش و هه وایهک گونجایی ل هه می چیرؤکنی به لاف بکهت، نیک ژ تابه تمه ندین رپالیزما نه فسوونیه.

بکورتی شیسکارین رپالیزما جادوی بوویه ری سهر و که سایه تین سهر، ژبوی وان ل بهانه یان ناگهریت، یانژی بوچوون و نایدولوژیا خوه ل سهر وان نیشان نادهت و ماتاینا خوه ژ وان بوویه ران نیشان نادهت. ل فیره وی چهندی بارا وه رگری دهیت کانی نهو چ شلوفه کرن بدن وی کهش و هه وایی. نانکو ههست و فکر شیسکاری ل هه مبه ر وان بوویه ران چیت؟ دیار ناکهت. بو نمونه رومانیشی کورد به ختیار عه لی د رومان خوه داوی هه نارا دونیا یدا، هه بوونا که سایه تین دهر سرؤشتی وهکی (مهمه دی دلشووشه، خوشکین سپی و نه ستیره رهش) ب ناوایهک ناسایی و سرؤشتی به یاندکهت و ل نینانا بهانه یان و شلوفه کرنا زانستی و لوژیکی ناگهریت. خول بهرامبه ری وان ژی ماتایی ناکهت، یان ژی ب رهنه گک و هه به حسنی دارا هناری دکت کو وه رگر ل چ بهانه یین زانستی و لوژیکی بو نه فی دیاردی ناگهرن، به لکو قه ناعهت بو وه رگران چیدیت.

فهیل محسنی د رومان خوه دا ب ته کنیکهک بالکیش بیده نگا خوه ل پشت هندهک مزارین سیاسی و هه ستیادا فه شارته و نالیگریا خوه ژ بوی چ نشتی نیشان نه دایه بو نمونه ده ما کول سهر روشا خراب یا زیندانی د ناخیت قهت خوه ماتایی ناکهت ب فی رهنگی دیار دکت:

نهوین کو بجاقین خو دیتین دپین خونیا مه دهن و ل مللین فی نه ژدها کی دهن، نه ری، هه کوو لهشی وی تیبهی دبیت مار ژ مللین وی دهر دکهن و لهشی وی دخون

بیهنا وان ب لیدانا دهه بیست قامچیان ناهیت... دزائم رانا وهستن. دیاره نهف جاره نهته ن وان دفتت بریتین مه بدوشن، لیه لی راحا مه ژی بدوشن. چ هه ستیکان د لهشی مه دا نه هیلن.

. (نورگازمین نه ژدها به کی: 56)

لغیره شیسکار راستی یان نه راستیا نه فی بوویه ری پشتراست ناکهت، یان ژی ل بهانه یان ناگهریت کا چوان دوو مار ل سهر مللین ریشه بهری دهر که فته نه، و بیده نگیا بریارا داوی ژ بوی وه رگری دهیت. نه گه رهم ب چافی خونه ده فانی یان رهنه بی ل نه فی مزاری بنیرین دی بوو مه دیار بیت، کو نالیسه تهک یان جهک پله بهرز و خودان بریار بهر پسه ژ نه فی روشا خراب یا زیندانیان و هه لبهت رومانقیس بخوه ژی نامازه دکت:

جهانن ریشه بهری پشتی دامه زراندنا ریشه بهری ل سهر داخواریا هه نک که سان ژ سه رانین بلندن و لاتی (دی ناقکه یین ب: لایه نین په بونه دیار) (نورگازمین نه ژدها به کی: 3)

هه له بته نه بهر ناقه کو کومه کا که سان ل پشت دیوارین ریشه بهر په کی یا زیندانه کی ب دهان سالان بهینه زیندان کرن ب بهانه په کا کارکن ژ—
 پروژیه کی د خزمه تکرنا و ولایتید ب ناوایه کی خوه به خش و بڼ کو که سه کی هاژ دنگی وان یا نه بوون و نه بوونا وان هه بیت. ژ بهر نه فی چه ندی رومانقیس خوه
 ل هه مبهری نه فی بوو به را هه قهت ماتمائی ناکهت و وه کی تشتهک نورمال و لوژیکی دهر پش دکهت و بول بههانه یان ناگه ریت. گه له ک جاران که سایه تین د ناف
 زینداندید ب هینینه کو دنگی وان بگه هیت نالیین بهر پرسیار و وان ژ فی روشا خرابکار قورتال بکن. ژ فی چه ندی شیسکار بهر سنی ژ بوی وهرگری دهلیت کا
 چوان فی رهفتارا نه دروست یا جهین په یوه ندیدار ره خنه و شروفه بکن، ژ بهر کو ته گه ر تم بهرین بیده نگیا نالیین په یوه ندیدار، نانکو رازیوونا وان ل سهر وی
 روشی، بقی چه ندی خوهنده فان چه ندین شروفه کران ددن فی رهفتاری لگوره ی ناستی خوه بی معریفی. هه له بته کو جهی یان نالیی په یوه ندی دار ته گه ر نه گه ندل
 کار بن دقت ل فی روشی خوه دی دهر بکه ش چونکی خرابی و گه ندله ی هه می قولچین ریشه برین گرتیه و نه فیه ژی ره خنه په ک نه راسته و خوه په ژ بوی نالیین
 په یوه ندی دار ل هه ر جهه کی. ژ بهر کو ته ف زیندان دکاریت نونه رتیا گه له ک ولات، باژیر و دهسته لاتان بکهت. بقی ناوای ته ف ریشه بهری و هه هاتی و هسفرکن:

ناهل وی دهمی پنجه ر دهاتنه دانیخستن، هندک فه رمانبه ران ب نهینی شکیات ل ریشه بهری کر، هندک بهر بهر هاتبونه ناشکه راکرن کو
 د ماوه یی هه ر هفت سالین چووی دا ریشه بیست ژ سه دی ژ بودجه یی پروژیه یان ل هندک پروژیه یی و هه می هاتیه مه زاخن، ل سالا هفتی ژ
 چل چ سه دی ژ بودجه یی بهر زه بووه. دیسان زیره فانیین ریشه بهری نه هه دهه که سن، بهلکو پینچی که س ب نهینی مووچه یی وهر دگر و دیسا نه و
 ترؤمیلا ب دیاری هاتی نه بوو وی وه ک که س بوو، لی نه نه و ژ بهر زه بووه (نانکو یا فروقی). بهلکو نه تنی نه و ترؤمیلا، چوار ترؤمیلا د فان
 سالان دا بو ریشه بهریی هاتنه و هه ر چوار نه دیارن... (تورگازمین نه زده هه په کی: 13)

چاوانیا دهر برینا دنگی فه کی ری روله کی زور گرنگ هه په. شیسکاری پروفیشنال دکاریت ب نالیکاری چاوانیا دهر برینا دنگی، هه موو دیارده یین نه دیار و
 بیروباوهرین خوه یین تاکه که سی ل جیبانینیا وهرگری ب ناوایه ک راستیانه نیشاندهت. بقی چه ندی شیسکار خوه ژ بوی نینانا بهلکه و بههانه یین کو د بهر هه مین
 ریالیزمیدا دگرنگ بوون، دیاریزیت.

10.1.3 واتایا سهرکی و کور:

نیک ژ تابه تمه ندین دن یین رومان ریالیزما نه فسوونی به یان کرنا بوارین کومه لایه تی، سیاسی و فرههنگی یین کور و جدیه ب ناوایه ک نه فسوونی، ژ بهر
 کو نه فان مزاران باندوره ک تمام و گرنگ ل سهر تاکین کومه لکه هه و ژایا وان یا روزهانه هه په نه ف بهک دبیت نالیه ته ک گرنگ یین عقی و شیسکاری رومان ریالیزما
 نه فسوونی دکهل تامدانه ک خه یالی وان مزاران دهر پش دکهت، نه ف بابهت دین که رهسته په ک گرنگ یین نافه روکا بهر هه می نه ده یی یین رومان و چیروکی. وه کی دیار
 رومانقیس فه هیل محسن کوری و ولاته ک پارچه بووی و قه دهغه په. دیسان روزه لاتا نافیین ب پرسگریک و ناریشه یین خوه یین سیاسی کلتور و فرههنگی فی
 وه لاتی-کوردستان- دناف خوه دا هه میز دکهت. هه ر ژ بهر نه فی چه ندی د رومان فه هیلیدا پرسگریکین جفاکی، سیاسی، که لتوری بونه هینینی بهر هه می وی و ژ
 دهر نه نجامی وئ، کوشتن، نه شکه نه جدهان و بڼ نومییدی هه می قولچین رومانی فه گرتینه.

نه و زیندانا رومانقیسی ناقاری، دهر برینه ک ره مزیه ژ بوی جفاکا کوردی، ژ بهر کو دوژمنان هه می سنورین مروفا به تین به زاندينه و تاکی کورد وه کی بهر مایکی
 شهر و شور و کوشتنی بهر هه م نیا په و ترومایا جهنگ، کوشتن و نه فزال کرنی بوو په ناسنامه بو وی تاکی هه ف و زیندان ل هه می قولچ و جهین کوردستانی
 ناقرینه. هه ر ژ بهر نه فی چه ندی شیسکار پیکه گریدانه ک نه ستاتیکی یا جهی و دهمی ناقا دکهت گه ر ریشه بهری نونه رتیا گه ندلی، شهر و شورین ناخوه یی و
 دهره کی یین کوردان دکهت و گه ه ژ هیلا دهمی فه کورد دین قوربانی دوژمنان و گه دین قوربانی ده ستین سیاستا خوه ژ ی. ژ بهر کو دبیت نه بهس دوژمن مه
 ژناف بیه و بکوژن، بهلکو نه بخوه ژ ی دشین خوه ژناف بهین و ناسنامه خوه یا چاندی و نه تهوی وندا بکه یین. ژ بهر هندئ دهمی کو شیسکار به حسا روشا خرابا
 زیندانی دکهت نه و زیندان نونه رتیا هه می کوردستانی دکهت. چونکی چ ماله ک نینه ژ کوردان تشتهک خوه ژ ده ست نه دای یان که سه ک ژوان نه که تیت زیندانی
 پیغمه تی گهل و وه لاتی، ته گه ر نه ف فی قوربانی دانا خوه نه ستاده نه کین ل شووینا دائیره و نه خوشخانه و هه ر فه رمانگه هه کی نه می زیندانان بڼ و بهر هه می
 زیندانی کوشتن و نه شکه نه جدهان و ژناقبرنه. لهوما واته یا سهره کی یا نه فی گوه رتیا ریشه بهری ژبوی زیندانی ره مزه ک کولونی و داگریکاری و دکتاوریینه:

چه ندین سال دهر بازوون و تو یی دخه و، لهوما بیرا ته ناهیت کا که نگی په نجهر و دهر گه هین فی ناقهی هاتنه گرتن، ب بریاره کا کارگیری

بریار هاته دان بیته زیندان بو هه تا هه تایی. (تورگازمین نه زده هه په کی: VII)

هر ژ دهسټپیکا رومانی شیسکار دخوازیت، وهگرگی درباری دوخهکنی ناله بار و ئالوز و ئاشوویی دکهت. ب فهکرنا ده رگههین زیندانی ئیدی هر تشت دکهتیت دخانا خرابکاری و نهخووشیندا و ههفرکی د ناقهرا زیندانی و پاسه واین و ریشه بهری زیندانی ده روشهک خراب ئا خوینهلو پیشان دت. ئەف باهت ژ ی زهنیهتا روناقیسی بخوه هاتیه ئافراندن، ژ بهرکو نه بخوه یان ژ ی راسته راست جفاکی باندر ل وی کرپه کو نهو فی روشا هه بنافرینیت. ئانکو نهو کسهی کو ب سالانه دخوه نوونهرتیا مللهتی دکهت، ژ بهر کو د وهلاته کیندا نازادی کو مافهک رهواین مروقیه بییت خهون و خهیا ل ژ بوی مروقی، هر تشت ژ ی دهین چافه ریکرن:

ئەف رومینه زمانهکی نهینه دزیندانی فه، زیندانی پی گانزده بین خوه دگههینه ئیک، دیسا ئیک و دو ئاگه هدار دکهن ل سهر درباری یوونا رۆژ و مه و سالان، زمانهکه ب گه هاندنا په یامین نهینی، مینا گه نکه شه کرنا بیلانین رهفی و خهونین نازادین... (ئورگازمین نه زده هابهکی: 135)

فی بوویهرا مژدار و ئامازه دار ب سیاسهتی، چافکانیا خوه ژ رومانی گهلهک وهلاتین بندهست دا وهگرگیته وهکی ولاتین ئه مریکا لاتینی، ژ بهرکو داگیر کاری د رومانا ئه مریکا لاتینی ده جیهک بهر فراهه فه گرگیته، ژ بهر کو ب دریا هیا سالان وهک ملله تهک چهوساندی و دین دهسته لاتا ئیسپانی، پرتوگالی ده مانه و زمانه خوه ژ ی دهست دانه، ئەفی داگیرکاری باندر وهک مهن ل سهر بواری روشه بهری یی ئه مریکا لاتینی ده هه بوو، ژ خوه سه رده ما گرنگ ئا ویتزه یا ئه مریکا لاتینی ب تابهت چیرۆک رومان سه رده ما داگیرکاری بوو (عهلی، 2012: 167-168). ئەف باهت راست راست د ئاف بهر هه مین پرانی رومانیان وان دا رهنگه دایه و بوویه فینومین. دیسان رومانا هه فچه رخوا ئه مریکا لاتینی د دوو ئاراسته یان ده دجه، نهو ژ ی، رهوتی یا خیسوونی و رهوتی نازادین، کو هر دوو رهوت دژی هه موو ئاواپین داگیرکاری خهباتی دکن. هر ژ بهر ئەفی چه ندی روشا کوردان و گهلهک وهلاتین لاتین گهلهک وهکی ئیکه. درومانا فه هیلای ژیدا ئیک ژ خالین ئەم دشین بیژین: زیندان نوونهرتیا کوردستانی دکهت و نهو کسهی دخوه دا نوونهرتیا مللهتی وی دکهت، مانا دخوه دا ژ بهر هر ئه گه رهکی بییت و ئەف رهفتار سه مبولای دهسته هلاتی و هه ژاری، نه داری و نه زانینا ملله تهکی رادگه هینیت. دیسان ژ ی دکاری بییت هیفی و ئومیدهک ژ بو پاشه رۆژی ژ ی:

گافا نه هنگ بن ئه ر بوویه فه، دگهل ده کنی قهرینا من تو ژ خهوی هشیاری بووی، مه نده هوش و بهرزه د ئاف هشیاری نیدا، وهکی کو کسه کنی ژ خهونی هشیاری بوویه ئاف خهونهکا دیتر دا. ته بیزار و کزگر یوگرگی ته ماشه ی فه خوارنا خوینا ژ سه ری رنجبه ری درشته د بیکنی ریشه به ریدا دکر، ریشه به ری نهو خوونیا ب سمبیلین خوقه فه دمالی. لئ ته قهت باوه رنه کر د ناقهرا خهوی و شیا یوونی دا هنده سال یین دربار یوون و نهو ریشه به ریا تولی فه لمانبه ر یا بوویه کا بوسه کنی مهن. ئه ری هه فالان دگوته ته، نه نه ئەفه نه خهونه به لکو ئەفه راستیه توو دینی، تو ژ فی دبه زیه بهر سینگی بی دی، دپرسی کا ئەفه چیه چندیت، ههتا نها ژ ی تو باوه رناکه ی کو تو یی د هشیاری نیدا، یا ژ ته فه ئەفا روویدمت ب ته فدا خهونه، ئه ری هه فالای منی دهلال، نهو هشیاریا تولیدگه ری یا ژ درقه ی فی ئافاهی، ئەف ئافه ییه نهو کا بوسه یی کو دقیت خوینی بو برژین دا کو بشتین ژ ی دریکه فین، هیفی دکه م باهزترین دم، پشتی خواندنا نامه یا من، په یوه ندین ب چه لنگی بکه و نهو دئی پلانا درکه فتنی بو ته وینه کهت. (ئورگازمین نه زده هابهکی: 169)

11.1.3 گهورین و همه گرتن:

ئەف شیواز فیان و خواستنی ددهت مروقی کو بی سنۆر بفکرن، هیزهکا ده گه منا ئاشوویی هه بییت و بهر دهوما دیتنهک نوی ب خوه و دهو روه ری خوه هه بییت. فه هیل موحسن ژ ی ب دیار کرنا ریشه به ری ب دوو کسه یاتین جیاواز (کسه یه تیا راستین و کسه یه تیا ئاشوویی) بخوه وهکی ده لیقه کنی دیتیه ژ بوی نیقاشکرنا مزارین رهوشتی، جفاکی، سیاسی و کومه لایهتی یین جفاکا کوردی، ژ بهر کو ریشه به ری د هه رکه سابه تیهک خوه دا دیتن و چوین خوه ژ بوی مزارین ئامازه کری هه یه. مه ردهم ژ ی ژ ئەفی چه ندی نیقاشکرن و شرۆفه کرن و په خه کرنا وانه. بوونمونه ده ماکو ریشه بهر ژ نوو بوویه ریشه بهر گهلهک هیفی خواست هه بوون و بی رۆدبوو دکاری خوه دا، ب دیتنهک لوژیکانه ره خه یی ل دهسته لاتی - حکومه تی - دگریت و دپژیت:

د خالا خوه یا ئیکیدا بومه دیار کر کو ئافی ریشه به ریا مه شاش هاتیه ژ بگرتن، وهکی جه نانی وی گوئی: ما مه ژ کیشه دریا هه نه دا ریشه به ریهک بو مهینه دانان؟ دگهل فی گوتنا وی مه هه میان گهلهک ژ دل کره که نیو ئەم ژ ی حبه تی ماین کو کسه ژ مه تیبینیا هندی نه کریو چونکی براس ت ئەف ئافه بکیر ژ ریشه به رین فی وهلاتی ناهین. جه نانی وی ژ ی ژ لای خوقه دگهل لایه نین په یوه ندیدار ئاخفتیه و دئی ئافی ریشه به ری بیته (ریشه به ریا پشته فانیکرنا پروژه بین گهشتیاریا دریا یی). (ئورگازمین نه زده هابهکی: 4)

بی گومان ریشه بهر پری هیفی و ئارماج دهست بخهباتا خوه دکهت، ییکولیدکهت مفای ژ سه رورا خوه یا رۆژ ئافایی وه رگریت و دخزمهتا وه لاتی خوه ده بکاربینیت و راستی و چهوتیان دهستیشان بکهت ژ بوی وان ل چاره سهریان بگه ریت. لئ پشتی کومهکا سه ره دانان و کومبونان دگهل وه فیدین حکومی، حزبی،

جفاکی و سیاسی و دگمل ریښه بهر و په رله مانتر و سیاسیان، جوړه بیهیڅی بونهک ل جهم په یدا دبیت و هندی هندی دستبهرداری که سایه تیا خوه یا روژتاقای دبیت و نه و لایین حکومدار باندوری ل رهوش و رهفتارین وی دکهن و ئیدی نهوژی بهر هف نارمانج و مه بهستین خوه یین تاکه که سی چیت. نهغه چهنده زی رهخنه گرتنهک دیارا که ساین سیاسی و جفاکی و کومه لایه تیه و دیارکرنه که کو نهف ولانه هیڅی و نارمانجا دکوزیت. لهوران ریښه بهر بهرف که سایه تیا دووی یا خوه دچیت و بتی ژ بو هیڅی و نارمانجی خوه یین تاکه که سی خه باقی دکهت:

پشتی چهنده په قین ل سالا ددیف دال ناف باژاری روو داین و رهوشا نارامین پیچک تیکچووی، ب بریاره کارگیری چهنای وی دو پسامین خوهک زیره فانیین تاییهت بو زیره فانیکرنا ریښه بهری دامه زراندن، چهندين مهان پشتی څی بریاری من زانی کو دده پسام و کاسانین ژ بنه مالا وی بیین بووینه زیره فانی ل ریښه بهریا مه، چهنای وی گوت: دفتیت دو زیره فانی ب خیزاشه ل وان هردو ژورین ل تهنیشتا پارکا راهه ستاندنا ترؤمبیلان یا ریښه بهری تاکجی بن(نورگازمین نه زده هایه کی: 12)

نهف په رگرافی رومانی دشیت نونه تیا سیاست و دستبهلات و هزرکنا جفاک روژه لاتا ناڅین ب ته مامی بکهت و عراق و کوردستان زی نه دورن ژ نهف نه ریته هنی کو هه ردهم که سین په بهرز دحازن دژیا نهک خوه داوه ندیدا بژین و پاراستی بن ژ هه ترسه کی. نانکو رومانتقیس دیار دکهت دهسته به لاتدارین فی وه لاتی خوه ژ وه لاین خوه جودا و دور دکهن. ب فی یه کی رومانتقیس بریکا ریښه بهری چهندين مژار نازراندینه و رهخنکرینه و ژبوی وه رگری بوینه چهنی گومانی وه کی: (کوشتنا هیڅی و نارمانجا، کارکن ژبوی بهر ژه ونه دیا تاکه که سی، خوه جودا کرن ژ ملهقی و نارشین وان، بیروباوه رین که فنیارین جفاکی وه کی ل خوه کومکرنا که ساین بنه مانی و هند) وه کی دیار نهف پرسگریک و ناریشه سیاسی، جفاکی و رهوشی د ناف جفاکین روژه لاتا ناڅین دا گه لهک بهرچافن رومانتقیسی- زی ب گوشه نیگاها خوه نهف مژار نازراندیه.

نهمریا گیانی ریښه بهری لداویا رومانی نمایشکرنا نه تموسفیرهک دیا یا که سایه تیا دووی یا ریښه بهریه و ده برینهک په خونه ییه ژ دهسته به لاتدارین روژه لاتی، کو ژ دهسته به لاتی نه هیڅ خوار مینا نه زده ها و دیوین د ناف نه فسانه و داستانا دا دین خوین میژ و خهلکی هه ژار و نه دار وه لاتی خوه وه کی مینام درؤمانا (پایزا په تریاک) دا گارسیا مارکیز دچه وسین و چ ماف و دهسته کفتین وان دخون ژبه ر کو ریښه بهر کارمه ندین خوه ب درنده ترین شیوه نه شکنه خه دت و خوینا وان فر دکهت و خوه شی ژ نه شکنه خه دان و دولیپن خوینا وان دبیت.

3. نه خام:

- ربالیزما نه فسوونی وه کی شتیوازه کی نووی ین شیسینا رومان و چیروکی زیده تر د ناف نه ددیانا مله تین داگیرکی و بنده ستدا رهنگه دا، ژ بهر کو ب رهنکه نه ئیکسه ر ده برین ژ تراژیدیا جفاکی یا سیاسی و نه ته وه یی دکهت، و زمینی بو شسه ران خوهش دکهت د گهل پینوسی خوه راستگوتر بن. نهغه زی بو وی نه فسوونی دفرت یا کو دبیت نامرازهک بو نازادیا ده برین.

- نهف جوړه شتیوازه که توری رده ناکهت، به لکو نمایشکرنا وی یه ب رهنکهک جودا تر، شیسکاری نه فی رپبازی مفای ژ تیکه لکرنا نه فسانه و ربالیته ین دبیت، دا کو بشین هندهک په یامین دهستینشانگری د چارچوڅه یهک هونه ری دا ناراسته بکهت.

- نهف شتیوازه گرنیکهک مهن ب کلتور، دیروک و نه فسانه یان ددهت و ب فورمهک نووی پینشکیشی خوانده فانی دکهت. وه کی دیار د رومان (نورگازمین نه زده هایه کی) دا بابه تین نه فسانه یی یین کو گریدای ب بیروباوه رین کوردان هه رهنگه دانا خوه گه لهک ل سهر نه فی رومانی هه بوویه، ژ وان زی نه فسانه یا نه ورؤزی و کوه ین ناسنگه ر، کو ته فی رومانی ل سهر چیروکا وی یه هاتیه ناکرن.

شیسکاری رومان نورگازمین نه زده هایه کی ب هوستایانه مفا ژ نه زموننا رینازا ربالیزما نه فسوونی وه رگریه و شیاپه په یاما خوه ل پشت رهوشین جادویی و سعری بگه هینت وه رگری. هه روه سان شیسکاری گه لهک ژ بنه مایین رومان ربالیزما نه فسوونی د نه فی رومانی دا بکارنینه وه کی: ((بوویه ر و سه رهاتین ده رناسای (نامو بوون)، نالافین که لتوری و که له پوری، پینشکیشکرنا مژاران ل سهر بنگه هنی حه قیقه تی، بهه فگه هاندن و په یوه ندی (تیکه ل بوون)، مه تنبوون (دقبوون)، دوه ندی و هه فسه نگیا د نافه را راستی و نه فسوونیندا، لومه کرن و رهخنه گرتن، کیانی و هه بوون، بیده نگیا نیراده یا شیسکاری، واتایا سهره کی و کور و گهورین و جهغه گرتن))

• شیکاری خواستی ب ریکا ئەفی ستایلێ نووی ین رۆمانئیسینی پەماین خوه ین (سیاسی، جفاکی، کومه‌لایه‌تی و چاندی و هتد) ل ژیر هندهک پەرده‌یان بگه‌هینیت خوه‌نده‌فانی و بکه‌فیت دیالوگان د گهل دا و ئەوان ره‌وشان نیقاش بکه‌ن.

• د ده‌رئه‌نجامی ئەفی لیکولینی دا دیابوو، کو شیکارین کورد ژێ هه‌ول و بزاف کرینه، ئەفی شیوازی شیکاری ژ رۆژئاڤا ده‌ربازی رۆمانا کوردی بکن، هه‌لبه‌ت شیکارین کو د ئەفی واریدا د شیکسن، (به‌ختیار عه‌لی) ل باشووری کوردستانی، (هه‌لم یوسف) ژ رۆژئاڤانی کوردستانی. ل ده‌فهره‌ به‌هدیبا ن ژێ نه‌زموونا ده‌ستپنکی (فه‌یل موحسن) ده‌ستپنکریه و بیگومان ل کور ئەوان بنه‌مایین کو مه‌ به‌حس کرین نافهاتی سه‌رکه‌فتی بوویه، هه‌م ژ لاین ئافا کرنا که‌سایه‌تیان، هه‌م ژێ ژ لاین فه‌گیانی و ره‌نگه‌فانا ترس، خه‌مگین، هه‌لچووین ده‌روونی ین خوه‌نده‌فانی د پرۆسسا خوه‌ندن دا. وه‌کی دیار نارمانج ژ بکارئینا ئەفی شیوازی شیکاری چیکرنا ئاتموسفورک مژدار و ب ترسه، ژ بوی وی چهنده دا کو د نافه‌را به‌تی و شیوازی دا هه‌فته‌ریی دروست ببت.

4. چا‌فکانی:

1. زمانی کوردی:

1. په‌رتووک:

جابر، په‌بع. (2015). نووسین و بیده‌گی. وه‌رگزان: شوان ئەحمده‌د. له‌ بلاوکراوه‌کانی ده‌زگای رۆشنیری جه‌مال عیرفان، سلێانی. حوسین، هه‌مدا. (2010). رینازه‌ ئەده‌بیه‌کان. ده‌زگای تۆئینه‌وه و بلاوکردنه‌وه‌ی مورکریان. چاپی دووم، هه‌ولێر. سایر علی، حسین. (2012). په‌نگدانه‌وه‌ی رپالیزی سیکری له‌ رۆمانه‌کانی کاکه‌مه‌م بۆتانی دا. په‌رپوه‌به‌ریتی چاپ و بلاوکردنه‌وه، سلێانی. شه‌هیس، سیروس. (2018). رینازه‌ ئەده‌بیه‌کان. و: هه‌مدا حوسین و سه‌نگه‌ر نازم. ئاویر بۆ چاپ و بلاوکردنه‌وه، هه‌ولێر. کوزاد، زاھیر رۆژبه‌یانی. (2007). جه‌لیل کاکه‌وه‌یس و چیرۆکی واقیعی ئەفسووناوی کوردی و به‌ ئەفسانه‌کردنی مێژوو. کوفاری نه‌وشه‌فه‌ق، هه‌ژماره (49)، که‌رکوک 2007.

کومه‌ئیک نووسه‌ر. (2017). مارکیز (رپالیزی جادووگه‌ری سیکراوی). ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێانی.

موحسن، فه‌یل. (2019) ئورگازمین ئەده‌ه‌ایه‌کی. پرۆژێ هه‌لبوون ین چاپ و وه‌شانی. ده‌وک.

ئەحمده‌ سه‌وه، نه‌وزاد. (2015). فه‌ره‌نگی زارراوه‌ی ئەده‌بی و په‌خنی. ناوه‌ندی غه‌زله‌نووس بۆ چاپ و بلاوکردنه‌وه. سلێانی. Ehmedzade, Haşim. (2011). *Romana Kurdî û Nasname*. WergêranŞ Fahriye Adsay. Avesta. Stembol.

2. کوفار:

ره‌سوولی، شوکریه. "بهنی ژماره (7) له‌ بیر و عه‌قیده و نه‌رتی ملله‌تاندا". گوفارا رامان، هه‌ژماره (7).

و: خوشناو، دلشاد. (2000). "ته‌نیا ئه‌مریکا لاتینی (ده‌قی وتاری) گابریل گارسیا مارکیز له‌ مه‌رسیی وه‌رگرتی خه‌لاتی تۆب (1982)". کوفارا رامان، هه‌ژماره (43)، هه‌ولێر.

وه‌بسی، هیوا. ته‌بار، محمدزاهید. ئەناسی، عه‌تا. (1394). "رپالیزی جادوووی له‌ رۆمانی دواهه‌مین هه‌ناری دنیایی به‌ختیار عه‌لیدا". پژوهشنامه ادبیات کردی، سال اول، ژماره (1).

3. سایت و مالپه‌ر:

مه‌نتیک، حه‌مه. گێرانه‌وه‌ له‌نیوان هه‌قایه‌ت و رۆماندا. ژمالپه‌ری ده‌نگه‌کان: دیروکا مفا وه‌رگرتی 18-3-2020، لینکی مالپه‌ری:

<http://dengekan.info/archives/1969?print=print>

ب. زمانی ئنگلیزی:

Zamora, Lois Parkinson. Faris, Wendy B. (1995). *Magical Realism (Theory, History, Community)*. Duke University Press, Durham & London.

Cuddon, J. A. 1998, *Literary Terms and Literary Theory*. Penguin Books. London.

Garry, Jane. El-Shamy, Hassan. *Archetypes and Motifs in Folklore and Literature*. M.E. Sharp. New York.

ب زمانی فارسی:

ناظیمان، رضا. گنجیان خناری، علی. ین دن. (1393). "بررسی گزاره‌های رئالیسم جادویی در رمانهای «عزاداران نیل» غلامحسین ساعدی و «شبهای هزار شب» نجیب محفوظ". / 158 ادب عربی، شماره 2، سال 6، پاییز و زمستان.

کسیخان، حمیدرضا. (1390). "بررسی تطبیقی مؤلفه‌های رئالیسم جادویی در کابل حلبی از گوته‌گراس و یک سدسال تنهایی از کابریل گارسیا مارکز". دوفللنامه دانشگاه الزهراء، سال دوم، شماره 4.

ب زمانی عه‌ری:

- ابو احمد، حامد. (2002). في الواقعية السحرية. دار سندبات، القاهرة.
- قاسم، سيزا. (2004). بناء الرواية دراسة مقارنة في ثلاثية (نجيب محفوظ). مهرجان القراءة للجميع مكتبة الاسرة.
- فضل، صلاح. (1987). منهج الواقعية في الأبداع الأدبي. مطابع الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة.
- على، عبدالرضا. (1976). عبدالرحمن مجيد الربيع بين الرواية و القصة القصيرة. المؤسسة العربية للدراسات و لنشر. بيروت
- غارسيا ماركيز، غابرييل (2013). رائحة الجفاف. حوار: بيلينيو أبوليو مندوزا. ترجمة: فكري بكر محمود. الطبعة الثانية. أزمنة للنشر والتوزيع، عمان.